

OVER TAAL

Interviews: Hugo Van Dienderen /
Dirk Sterckx / Siegfried Bracke en
Marion Schmitz

Vlaamse volksvertegenwoordigers
over Belgisch-Nederlands

Het geheugen in/en taaladvisering

Brood(je taal) en Spelen

Mannen eerst!

Tijdschrift over taal,
tekst en communicatie

Jaargang 53, nr. 2, maart-april 2014

Hoofdredacteur ■

Filip Devos

Redactie ■

Natalie Hulsen
Hanne Kloots
Albert Oosterhof

Vaste medewerkers ■

Hugo Brouckaert
Bert Cappelle
Bruno Comer
Fleur Deboutte
Sofie Gordts
Evelien Van Renterghem

Website ■

www.overtaal.be
www.facebook.com/overtaal

Verantwoordelijk uitgever ■

Bruno Scheers

Uitgeverij
Stijn Streuvelsstraat 73
8501 Heule
Tel.: 056 36 32 00
Fax: 056 35 60 96
E-mail: publ@uga.be
www.uga.be

**Abonnementsprijzen
exclusief verzendkosten** ■

Jaarabonnement: € 34,12
Los nummer: € 8

Over taal verschijnt vijfmaal per jaar.

Voor het overnemen van artikelen
is toestemming van de uitgever vereist.

D/2014/0857/6 - ISSN 0774-2398

OVER TAAL

- 31** Interview
Hugo Van Dienderen, Dirk Sterckx en Siegfried Bracke: drie politici en ex-VRT-medewerkers over taal - Bruno Comer
- 34** Taalwerk
Vlaamse volksvertegenwoordigers kiezen voor meer Belgisch-Nederlands: 1. Woordenschat - Johan De Schryver en Hilde De Saedeleer
- 37** Taalkronkels
Mannen eerst! Iets over familienamen - Filip Devos
- 38** Idioom & Co
Een perfecte roman lees je beter niet in vertaling - Bert Cappelle
- 40** Broodje taal
Brood(je taal) en Spelen - Sofie Gordts
- 42** Interview
Marion Schmitz: België is een ideaal sociologisch laboratorium - Bruno Comer
- 45** Taalwerk
Vlaamse volksvertegenwoordigers kiezen voor meer Belgisch-Nederlands: 2. Grammatica en opinies - Johan De Schryver en Hilde De Saedeleer
- 48** Dossier
Ik heb altijd geleerd dat ... Goed en fout en de rol van het geheugen in taaladvisering en onderwijs - Dirk Caluwé
- 51** Te boek
Engelse biografie van het Nederlands - Filip Devos
Algemeen Onbeschaafd Nederlands - Filip Devos
Het Frans als lingua franca - Filip Devos
- 55** Column
Nog een schepje wasmotrups? - Hugo Brouckaert
- 56** Quiz over taal
Test uw kennis van het Nederlands - Natalie Hulsen

Tijdschrift over taal,
tekst en communicatie

Interview

Hugo Van Dienderen, Dirk Sterckx en Siegfried Bracke: drie politici en ex-VRT-medewerkers over taal

BRUNO COMER

Hugo Van Dienderen: 'Politici zijn geen puristen'

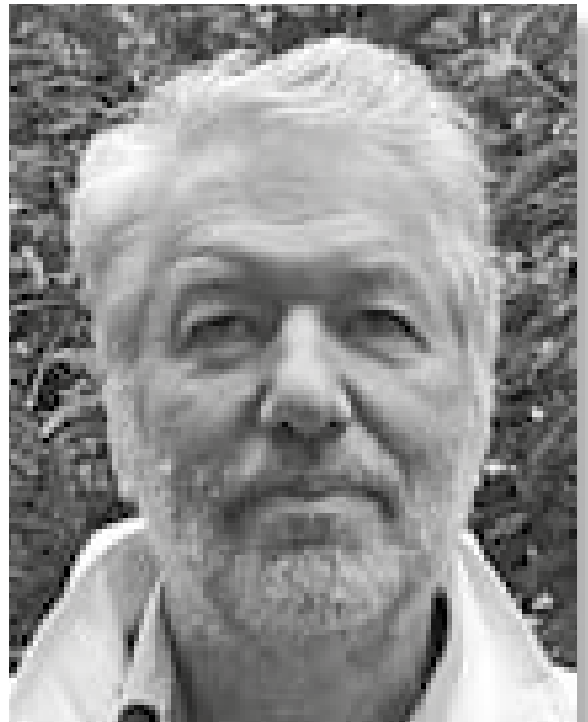
In 1987 had Hugo Van Dienderen twaalf jaar als journalist bij de toenmalige BRT gewerkt, toen hij zijn politieke loopbaan aanving bij Groen!, dat toen nog Agalev heette. Tot 1999 bleef hij mandataris voor die partij en nadien was hij op vrijwillige basis vooral in Antwerpen actief in diverse functies. In 2000 richtte hij de 'Antwerpse Groene senioren' op. Drie jaar later kreeg hij de opdracht een landelijke werking op te zetten als brug tussen de partij en de groter wordende groep ouderen. Hij werd voorzitter en stichter van Groen Plus. De groene ouderenwerking is nu actief in alle Vlaamse provincies en Brussel, en is actief lid van de Vlaamse Ouderenraad. Momenteel is hij voorzitter van de Antwerpse Groene Senioren. Als radiojournalist en als politicus heeft hij tweemaal tot een groep behoord die mee vorm geeft aan de standaardtaal.

Hugo Van Dienderen was de eerste VRT-journalist die voor de politiek koos. Nadien zijn een aantal collega's in zijn voetsporen getreden, zoals wijlen Tuur Van Wallendael, Dirk Sterckx, Ivo Bellet, Siegfried Bracke en recent nog Klara-presentatrice Manuela Van Werde. Ze hebben voor diverse partijen gekozen, maar het verzorgde taalgebruik blijft een gemeenschappelijk kenmerk. Zoiets leer je niet af. 'Ik ben opgevoed in het Antwerps', vertelt onze gesprekspartner, 'maar als student klassieke filologie in Leuven besloot ik om alleen nog Algemeen Nederlands te spreken. We leefden in de jaren zestig van de vorige eeuw, de tijd van de ABN-kernen, en ik vond dat ik daaraan consequent moest meewerken. Zelfs thuis sprak ik Algemeen Nederlands. Soms vraag ik me af of die keuze niet te radicaal was. Mijn vrouw bijvoorbeeld spreekt nog altijd Waaslands met haar zus. Tot groot jolijt van de kleinkinderen, die het niet gewoon zijn dat oma zo praat. Het dialect scheidt een zekere gemoedelijkheid en vertrouwelijkheid. Eerlijk gezegd, ik heb zelf nog geen afgerond standpunt over de verhouding dialect/Algemeen Nederlands.'

VRT dichter bij de mensen?

Hugo Van Dienderen erkent dus de waarde van de dialecten en van de typische uitdrukkingen ervan, maar vindt het tegelijkertijd jammer dat de aandacht voor het vlekkeloze Nederlands verslapt is. 'Ik herinner me nog uit mijn VRT-tijd dat we van Eugène Berode een brief in een blauwe envelop kregen wanneer we een taalfout gemaakt hadden of een woord verkeerd uitgesproken. Op die manier hebben we veel geleerd. Vooral voor de journalisten was men streng, voor de presentatoren iets minder. Nu wil de VRT dichter bij de mensen staan en doet het Verkavelingsvlaams steeds meer zijn intrede. Dat wordt ter discussie gesteld en in dit debat plaats ik me eerder in het kamp van Geert Van Istendael. Al vind ik dat sommige verdedigers van dat standpunt hun visie nogal agressief verwoorden.'

Als politicus bleef Hugo hetzelfde, verzorgde, Algemeen Nederlands spreken. Dat viel hem niet moeilijk omdat hijzelf en zijn omgeving dat zo gewoon

waren. Hij merkt ook dat dit taalgebruik veel voordelen heeft. Franstaligen en allochtonen begrijpen hem gemakkelijker. Dat bleek bijvoorbeeld in zijn contacten met zijn collega's van Ecolo, met wie Groen een fractie vormt. 'Iedere politicus hecht belang aan communicatie', stelt hij. 'Daarvan hangt het welslagen van zijn loopbaan voor een belangrijk deel af. Ook de fractie van mijn partij volgde mediatraining en een verzorgde taal was daar een onderdeel van. Maar natuurlijk leerde je er ook je standpunt bondig te formuleren, gevat op een opmerking te reageren of een vervelende vraag te

Misschien zou het goed zijn dat voor politici ook een cursus in de eigen taal aangeboden wordt.

ontwijken. Voor politici is taal een middel om een doel te bereiken, een vehikel. Het is essentieel dat ze zich goed verstaanbaar uitdrukken, maar het gebeurt zelden dat ze verzorgd willen spreken vanwege de taal zelf. Politici zijn geen puristen en hebben weinig com-

plexen als ze met een zwaar accent spreken. Integendeel, sommige zijn bang hun authenticiteit te verliezen als ze te erg hun best doen om hun tongval te verbergen. Dat accent wordt door het publiek overigens niet als hinderlijk ervaren. Iedereen kan horen waar Mieke Vogels vandaan komt, toch is zij ver buiten het Antwerpse een populaire politica geworden.'

Opmars van het Engels

Een aspect dat niet uit het oog verloren mag worden, is de opmars van het Engels. Het valt onze gesprekspartner op dat Franstaligen steeds meer, al dan niet noodgedwongen, de dominantie van die taal aanvaarden. Hij verwijst naar Christine Lagarde, de voorzitter van het Internationaal Monetair Fonds, die vlekkeloos Engels spreekt. Politici die hoger dan het nationale forum mikken, zullen onvermijdelijk meer en beter Engels spreken en misschien zal die evolutie ook invloed hebben op de communicatie tussen Franstaligen en Nederlandstaligen in België.

Daarnaast is vooral de dreiging van het 'Wetstrates' een probleem voor een politicus. Voortdurend komt hij in contact met ambtelijke teksten en dat taalgebruik dreigt voortdurend in de gesprekken van alledag binnen te sijpelen.

'Als journalist heb ik geleerd om uit een ingewikkeld dossier snel het essentiële te halen en dat dan eenvoudig te verwoorden. Dat is een belangrijk aspect van de taak van een politicus. Ieder parlementslid kan een cursus op maat van de andere landstaal volgen of een cursus Engels. Ik vind dat een interessante faciliteit, maar misschien zou het goed zijn dat ook een cursus in de eigen taal aangeboden wordt. Die zou dan zowel aan het verzorgde taalgebruik aandacht moeten besteden, als de strijd tegen het ambtenarees aanbinden.'

De nieuwe generatie politici communiceert volgens Hugo Van Dienderen helemaal niet slecht. Onder druk van de media zijn zij wel verplicht vlot en verzorgd te communiceren. Op dat vlak hoeven we dus niet te wanhopen. Hij verwijst daarbij graag naar zijn partijgenoten Meyrem Almaci en Kristof Calvo, die technische zaken eenvoudig, zonder boekentaal, kunnen uitleggen. En het staat dus buiten kijf: een beter taalgebruik tilt het politieke debat hoger.

Dirk Sterckx: 'Taal is een werktuig'

Leraars en journalisten spelen een rol in de vorming van het taalgebruik bij het grote publiek. Als leden van de 'spraakmakende gemeenschap' moeten zij blijvend zorg besteden aan hun taal, zodat Standaardnederlands een norm van betekenis blijft. 'Maar voor het overige denk ik dat we naar een Vlaamse taal evolueren waar de diverse accenten duidelijk zullen te horen zijn', meent voormalig VRT-journalist Dirk Sterckx, die Europees parlementslid is voor Open-Vld. 'Taal is een levend geheel waar niemand een echt doorslaggevende rol in kan spelen, ook politici niet.'

Op basis van zijn ervaring denkt Dirk Sterckx dat het taalgebruik van de politici niet wezenlijk verschilt van dat van de doorsneebevolking. Het is niet slechter, maar ook niet echt beter. Heel weinig politici hebben een taalkundige opleiding of zijn gebeten door de taalmicrobe. Integendeel, in de politiek is er een oververtegenwoordiging van juristen, die meestal een voorliefde hebben voor complex en raadselachtig taalgebruik. Andere politici komen uit de kabinetten of de administratie, die in hetzelfde bedje ziek zijn. 'De discussies zijn dikwijls technisch van aard', voegt hij eraan toe, 'en velen hebben de neiging om te lang uit te weiden over allerlei details. Op het ogenblik dat radio en televisie dan op de proppen komen, gebeurt het tegenovergestelde: dan wordt overgeschakeld naar oneliners.'

Snel naar de kern

Dat maakt dat de tijd van de grote redenaars in het parlement voorbij is. Figuren als Jean-Luc Dehaene en Yves Leterme hebben het gemaakt in de politiek. 'Maar grote sprekers zoals Paul Henri Spaak en Henri Simonet die waren, kun je hen niet noemen', merkt onze gesprekspartner op. 'En een welbespraakt iemand als Luc Vandenbrande had dan weer de neiging om, als de camera begon te draaien, te ingewikkelde zinnen te gebruiken. Het ontbreekt de parlementen, en vooral het Vlaams Parlement, aan sprekers die het debat hoger tillen.'

Een politicus moet wel gevat uit de hoek kunnen komen. In het Europees Parlement bijvoorbeeld is de spreektijd soms beperkt tot een minuut. Als je je wilt profileren, moet je ervoor zorgen dat je op die beperkte tijd toch iets zinnigs gezegd krijgt. En daar zijn de vroegere journalisten goed op voorbereid:

Het ontbreekt de parlementen, en vooral het Vlaams Parlement, aan sprekers die het debat hoger tillen.

in hun vroegere loopbaan moesten zij complexe feiten met de nodige nuance vlot bij het publiek brengen. Aandacht voor een correcte taal maakt deel uit van die opdracht. Maar het is niet de essentie. Een gevoel voor

synthese, snel naar de kern van de zaak gaan, de vinger op de wonde leggen: dat is veel belangrijker.

‘We mogen niet te krampachtig reageren op ons taalgebruik’, vindt Sterckx. ‘De feiten zijn wat ze zijn: ons Algemeen Nederlands is pas in het interbellum ontstaan en heeft, langzaam, na de Tweede Wereldoorlog echt vorm gekregen. Bovendien is het gegroeid uit het dialect. Als de leidende kringen er zich van bewust zijn dat ze allen hun eigen tongval hebben en het vlekkeloze Nederlands maar voor heel weinigen is weggelegd, is dat een belangrijke stap vooruit, want op die manier ontstaat er veel onderling begrip. Limburgers en West-Vlamingen voldoen beter aan die stelregel dan Antwerpenaars, die soms de neiging hebben om hun taal als Algemeen Nederlands te beschouwen. Bovendien hebben onze universiteiten weinig aandacht voor ‘arts and drama’, wat aan de grote Engelse universiteiten bijvoorbeeld wel het geval is. Een goede uitdrukkingsvaardigheid staat daar hoog aangeschreven. En dat laat zich voelen bij de afgestudeerden.’

Pragmatische aanpak

Toch wil Dirk Sterckx de verschillen niet overdrijven. Hij kijkt geregeld naar de laatavondprogramma’s over het Britse voetbal en het valt hem op dat de commentatoren, die toch geschoolde journalisten zijn, dikwijls een sterk regionaal accent hebben, zodat hij zich extra moet inspannen om hen te begrijpen. Andere talen worstelen dus met dezelfde problemen als de onze.

De internationalisering zorgt ervoor dat een pragmatische aanpak de enige mogelijke weg is. ‘In het Europees parlement wordt ontzettend veel vertaald: iedereen kan alle officiële documenten in zijn eigen taal lezen. Maar dat belet niet dat de ‘lingua franca’ het Engels is en dat dit de taal is van veel informele vergaderingen en onderonsjes. Onlangs voerden we met een aantal leden van het Europees parlement gesprekken met Chinezen in het Engels. Aan beide kanten werd er een versie van die taal gesproken die ver stond van het Oxford English, maar we begrepen elkaar en dat was het voornaamste’, glimlacht hij. ‘Het gesprek werd echt interessant en geanimeerd en dan merk je hoezeer de aandacht naar de inhoud zelf ging en de taal niet meer dan een werk-instrument was.’

‘Vlamingen kunnen hun taal dus beter verzorgen, maar ze moeten er vooral op letten dat ze de troef van hun meertaligheid niet verliezen. De kennis van het Frans gaat er sterk op achteruit en dat wordt misschien gecompenseerd door het betere Engels, maar de drie- of viertalige Vlamingen die er vroeger wel waren, worden nu zeldzamer. Dat is ongetwijfeld een aandachtspunt voor de toekomst.’

Siegfried Bracke: ‘Taal verandert voortdurend’

Nergens in Europa wordt er een probleem van gemaakt wanneer je hoort waar iemand vandaan komt. Waarom zouden we dat in Vlaanderen wel moeten doen? Siegfried Bracke ergert zich aan de Franstaligen die ironisch vragen of ze nu Brugs of Antwerps moeten leren als ze met Vlamingen willen spreken. De N-VA-politicus is het er wel mee eens dat een VRT-journalist vlekkeloos Nederlands moet praten, maar in de politiek hoeft dat niet. ‘Daar is de norm: druk je verstaanbaar uit’, zegt hij. ‘Behoorlijk algemeen Nederlands beheersen is daar een aspect van. Een politicus die op dat vlak te kort schiet, valt door de mand. Een politicus moet dus aandacht besteden aan zijn taal, maar dat is nog iets anders dan foutloos spreken.’

Dialect = strafstudie

De houding tegenover het Algemeen Nederlands is dus wel veranderd vergeleken bij de jeugdijaren van de geïnterviewde. ‘Ik heb in het Sint-Lievenscollege in Gent school gelopen en toen kregen we strafstudie toen we verschillende keren na elkaar betrappt werden op dialect spreken. ‘Algemeen Beschaafd Nederlands’ was toen nog een strijdpunt. Nu stel ik vast dat de druk om vlekkeloos te spreken sterk verminderd is. Voor mij blijft Standaardnederlands mijn dagelijkse omgangstaal en ik hou er ook van. Ik ben en blijf neerlandicus. Maar net mijn filologenopleiding leert mij dat taal een levend geheel is dat voortdurend verandert. Het heeft geen zin daar krampachtig over te doen. En ik stel vast dat de manier waarop we onze taal gebruiken, geen twistpunt is tussen de politieke partijen onderling. In alle partijen heb je politici die meer belang hechten aan een correcte taal, of minder. Mijn collega’s raadplegen me soms eens als het over communicatie gaat, maar zelden of nooit over taal.’ Zo nodig gebruikt Siegfried Bracke ook het dialect. Naar eigen zeggen spreekt hij er verschillende. Hij heeft er dus geen probleem mee als mensen met hun taal worstelen en heeft de grootste waardering voor allochtonen die Nederlands geleerd hebben, ook al spreken ze met een zwaar accent.

Een politicus moet aandacht besteden aan zijn taal, maar dat is nog iets anders dan foutloos spreken.

Vlaamse volksvertegenwoordigers kiezen voor meer Belgisch-Nederlands: 1. Woordenschat

JOHAN DE SCHRYVER EN HILDE DE SAEDELEER

In formele situaties gebruik je standaardtaal. Punt. Niemand die daar moeilijk over doet. Nochtans zou dat wel mogen, want welke woorden en uitdrukkingen behoren tot die standaardtaal? Niemand die dat precies kan zeggen, al wordt wel alom gedaan alsof. Voor de Vlaamse volksvertegenwoordigers, toch een belangrijk deel van de 'spraakmakende gemeente', blijkt standaardtaal in elk geval veel Belgischer te zijn dan veel taalboeken en andere bronnen ons doen geloven, inclusief de taaladviseurs van de Nederlandse Taalunie.

De kans is groot dat de meeste *Over taal*-lezers dit artikel zullen negeren of de lectuur ervan zullen staken als ze beseffen dat het wéér over de Vlaamse normenproblematiek gaat. Die is namelijk passé, zo maakte een didacticus me onlangs duidelijk op een congres voor leraren Nederlands. Er is nu toch geen probleem meer? We weten toch allemaal dat taal gevarieerd is en dat standaardtaal maar een van de registers is die we gebruiken als de omstandigheden dat vereisen. De meeste taaladviesbronnen, schoolboeken, leerplannen, taalbeleidsteksten en zelfs sommige wetenschappelijke publicaties lijken deze vreedvolle overtuiging inderdaad te delen. Een mooi voorbeeld is het *Handboek taalbeleid secundair onderwijs* (Bogaert en Van den Branden, 2011), dat de zaak op een halve bladzijde regelt: het Standaardnederlands is een variëteit die de leerlingen moeten kunnen gebruiken in bepaalde contexten, in andere niet; het is meestal niet hun moedertaalvariëteit, dus het onderwijs moet die bijbrengen en dat is klaarblijkelijk geen probleem, want '[d]e standaardtaal is erg goed beschreven: er bestaan woordenboeken, grammatica's, spellinglijsten, en uitspraakgidsen voor het gebruik ervan' (p. 28). Het tegendeel is waar: er is wél

een probleem. Er bestaan inderdaad genoeg woordenboeken, grammatica's, enzovoort, maar die geven lang geen eenduidig beeld van standaardtaal.

Exclusief – (vrij) inclusief

Om te beginnen is er geen algemeen aanvaarde definitie van standaardtaal. Smakman (2012) vroeg daar recent nog aandacht voor. Zowel bij leken – zo bleek uit zijn enquête bij 1014 niet-taalkundigen in zeven regio's, waaronder Nederland en Vlaanderen – als bij taalkundigen zijn er veel uiteenlopende visies. In het algemeen ziet hij een evolutie van een exclusieve naar een inclusieve benadering. In de exclusieve visie is standaardtaal 'the language for the happy few. It is the highly homogeneous language in which variation is limited and deviations highly conspicuous [...] that has found its way into schoolbooks and language handbooks' (p. 51). Wereldwijd maakt die benadering plaats voor een inclusieve opvatting, ook bij niet-taalkundigen. Volgens die opvatting is standaardtaal de taal van de *meerderheid*.

It is spoken in situations where people with various backgrounds come together and need to communicate effectively and impartially (shops, schools, the professional world and so on). [...] The inclusive standard language is widely embraced and seems to represent a practical view which is applicable in day-to-day communication. (p. 50, 51)

Deze evolutie maakt de discussie over standaardtaal niet makkelijker, vooral doordat exclusief en inclusief geen absolute categorieën zijn, maar de twee extremen op een continuüm. Ook de Nederlandse Taalunie worstelt ermee. Op het Taaluniversitysum wordt standaardtaal zeer inclusief omschreven als

het Nederlands dat algemeen bruikbaar is in het publieke domein, dat wil zeggen in alle belangrijke sectoren van het openbare leven, zoals het bestuur, de administratie, de rechtspraak, het onderwijs en de media (<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85>).

Maar iets verder in dezelfde tekst wordt deze benadering toch wat exclusiever wanneer gesteld wordt dat standaardtaal niet de taal is van de meerderheid, maar van ‘mensen met een zeker prestige in de samenleving’, ‘een niet duidelijk af te bakenen groep gezaghebbende schrijvers en sprekers die in de publieke, sociaal-culturele sector een belangrijke rol spelen. Denk daarbij aan journalisten, schrijvers, leerkrachten, radio- en televisiepresentatoren, acteurs, politici’. Dit is een zeer opvallende beperking van de normbepalers tot taalprofessionals én politici. De opvatting mag dan inclusief zijn in zoverre dat ook bepaalde geografische en stilistische varianten tot de standaardtaal gerekend worden, dat gebeurt dan toch met uitsluiting van een aantal beroepsgroepen die (ook) behoren tot de socio-economische bovenlaag en die als gevolg van de opwaartse sociale mobiliteit natuurlijke normbepalers zijn. Te denken valt bijvoorbeeld aan academici (of vallen die onder leerkrachten?) en bedrijfsleiders. Blijkens de formulering (‘Denk daarbij aan’) is de opsomming van Taaladvies.net niet exhaustief bedoeld, maar desondanks lijkt deze visie *minder inclusief* dan die van Smakman, voor wie standaardtaal de taal is van de meerderheid van een taalgemeenschap.

Vlaanderen

In Vlaanderen wordt het Taaluniebeleid vormgegeven door de taaladviesdienst van de Vlaamse Gemeenschap, de Taaltelefoon, die de adviezen voor Taaladvies.net verzorgt over Vlaamse taalkwesties. Het inclusieve ideaal getrouw wil de Taaltelefoon bepaalde Vlaamse varianten tot de standaardtaal rekenen (Belgisch-Nederlands), en zelfs sommige informele varianten (Caluwé en Verreycken, 2012). De vraag is natuurlijk welke. Daarvoor bevaart de Taaltelefoon een groep informanten, met ongeveer 35 Vlamingen. Dit *panel* moet de Vlaamse spraakmakende gemeenschap vertegenwoordigen, maar de samenstelling wijst toch op een nog iets exclusievere visie dan die van Taaladvies.net: ‘De meeste panelleden zijn professioneel met taal bezig, bijvoorbeeld als leerkracht, journalist of tekstschrijver’ (Caluwé en Verreycken, 2012, p. 180). Een beroepsgroep die ontbreekt in deze opsomming, is die van de politici, die wél vermeld wordt in de boven besproken tekst op het Taalunieversum.

De eenzijdige samenstelling van het panel vormt ook een methodologisch probleem. Vlaamse taalprofessionelen vormen immers net het kleine segment van de samenleving dat de klassieke, traditioneel exclusieve (hollandocentrische) voorschriften kent en die normen heeft overgenomen. Hen bevragen over de aanvaardbaarheid van traditioneel ‘foute’ Vlaamse varianten zal dus op zijn minst deels leiden tot bestendinging van het exclusieve beleid. In elk geval zijn ze niet representatief voor de verwachtingen van de andere taalgebruikers ‘met een zeker prestige’, de spraakmakende gemeente volgens de Taalunie, laat staan voor die van de meerderheid van de taalgebruikers. Door de methodologische beperking is het Taaluniebeleid met betrekking tot het Belgisch-Nederlands dus wellicht een stuk minder inclusief dan de Taalunie zelf wenst. Wel-

licht zijn de adviezen over Belgisch-Nederlands veel klassieker dan gewenst. Wellicht behoren er veel meer Vlaamse varianten tot de standaardtaal dan Taaladvies.net en de Taaltelefoon denken.

Het woord aan politici, en burgers

Om die laatste hypothese te toetsen, hebben we het oordeel gevraagd van Vlaamse politici, die beroepsgroep die volgens de Taaladvies.net-tekst op het Taalunieversum wél tot de spraakmakende gemeenschap behoort, maar door de Taaltelefoon niet bevestigd wordt. We hebben meer bepaald aan de 124 volksvertegenwoordigers van het Vlaamse Parlement 80 woorden en uitdrukkingen voorgelegd, waarvan de meeste van Taaladvies.net niet de (Belgische) standaardtaalstatus krijgen (ofwel zijn ze geen standaardtaal, ofwel is het ‘niet duidelijk’ of ze standaardtaal zijn). Ze kregen de testitems aangeboden in zinnen die inhoudelijk zo goed mogelijk aangepast waren aan de parlementaire context. Voor het item *eraan houden* werd bijvoorbeeld aangeboden: *De voorzitter houdt eraan dat iedere spreker zijn spreektijd respecteert, dus u zult uw toespraak korter moeten maken*. De vraag aan de politici was of ze al dan niet vonden dat de items aanvaardbaar waren in hun formele professionele taalgebruik, of ze die zouden kunnen gebruiken in bijvoorbeeld een debat in een commissie of de plenaire zitting, of in een interview met een journalist. Daarnaast werd er met een open vraag gepeild naar de houding van de politici tegenover taalvariatie in onze standaardtaal en met name tegenover een Belgische standaardtaalvariëteit.

De respons was bijzonder groot. Van de 124 volksvertegenwoordigers hebben er 102 gereageerd, dat betekent 82,3%. We beperken ons in deze bijdrage tot de lexicale items. De grammaticale items en de opinies van de politici komen in het volgende deel van deze bijdrage aan bod. Verder beperken we ons hier tot de 27 lexicale items die al in een andere enquête (Vandersmissen, 2007) voorgelegd waren aan een veel bredere groep met eenzelfde vraag naar de aanvaardbaarheid. Door de resultaten van de twee enquêtes te vergelijken kunnen we een tweede veronderstelling toetsen, dat politici wat hun houding tegenover Belgisch-Nederlands betreft, niet veel zullen afwijken van de gemiddelde geletterde Vlaming, de normbepaler voor een vrij extreme inclusieve visie à la Smakman. De steekproef van Vandersmissen bestond uit 587 informanten, die evenwichtig verdeeld waren met betrekking tot sekse, leeftijd en regio. De grote meerderheid bestond uit hoogopgeleiden (84,1%); 15,4% had een diploma secundair onderwijs en 0,5% enkel basisonderwijs. Het ging om een online-enquête die open stond voor alle geïnteresseerden, zodat de steekproef niet representatief was wat de professionele achtergrond betreft: 59,3% had een taalberoep, 15,4% was leraar Nederlands. We gaan er daarom van uit dat de resultaten nog meer de traditionele Noord-Nederlandse norm weergeven dan bij de gemiddelde geletterde Vlaming het geval is. Tabel 1 geeft de resultaten van beide enquêtes: die bij de politici (POL) en die bij wat we nu voor de gelegenheid de burgers zullen noemen (BURG).

testitem	alternatief / betekenis	POL	BURG
1. <i>baan</i>	weg	34	69
2. <i>iem. voorzitter benoemen</i>	iem. tot voorzitter benoemen	41	63
3. <i>afkomen</i>	(langs, op bezoek) komen	50	56
4. <i>omwille van</i>	wegens	54	71
5. <i>editoriaal</i>	hoofdartikel	55	77
6. <i>op het eerste zicht</i>	gezicht	66	76
7. <i>eraan houden</i>	prijs stellen op	74	57
8. <i>allergisch aan</i>	allergisch voor	75	65
9. <i>beroep doen op</i>	een beroep doen op	76	73
10. <i>iets is bezig</i>	aan de gang	78	84
11. <i>bijhebben</i>	bij zich hebben	78	78
12. <i>ombaling</i>	collecte	80	67
13. <i>doorgaan</i>	plaatsvinden (zonder problemen of tegenkanting)	80	69
14. <i>vooropzeg</i>	ontslagaanzegging	81	80
15. <i>alleszins</i>	in elk geval	81	75
16. <i>tien na zes</i>	over	81	75
17. <i>toekomen</i>	arriveren	83	65
18. <i>genieten van</i>	tot voordeel, gebruik hebben	83	78
19. <i>iem. onder de arm nemen</i>	een beroep doen op iem.	84	75
20. <i>argumenten invoeren</i>	aanvoeren	84	82
21. <i>tussenkomen</i>	tussenbeide komen	86	69
22. <i>komaf maken met</i>	een einde maken aan	87	84
23. <i>cumul</i>	cumulatie	88	69
24. <i>baxter</i>	infuus	89	82
25. <i>gekend</i>	bekend	89	74
26. <i>bedeling</i>	levering, distributie	90	79
27. <i>meerkost</i>	meerkosten	96	83
gemiddeld		76	73

Tabel 1: aanvaardbaarheidspercentage van de volgens Taaladvies.net niet-standaardtaalige woorden en uitdrukkingen bij politici (POL) en burgers in het algemeen (BURG) (Vandersmissen, 2007).

De resultaten bevestigen onze eerste veronderstelling: Taaladvies.net blijkt (in deze gevallen toch) de verwachtingen, de normen van de politieke elite niet goed weer te geven. Van de 27 items zijn er maar twee die bij de politici lager dan 50 scoren: 1. *baan* ('weg') en 2. *iemand voorzitter benoemen* (zonder *tot*). Het gemiddelde aanvaardbaarheidscijfer ligt heel hoog: gemiddeld vindt driekwart van de volksvertegenwoordigers de woorden en uitdrukkingen die in Taaladvies.net niet als standaardtaal staan beschreven, wél aanvaardbaar in formeel taalgebruik. In het licht van het inclusieve Taaluniestandpunt is Taaladvies.net 'strenger', klassieker, Groot-Nederlandser dan beoogd.

Ook de tweede veronderstelling blijkt te kloppen: de volksvertegenwoordigers vertegenwoordigen de burgers goed, en omgekeerd. Er is een goede correlatie tussen de cijfers voor de politici en die voor de burgers: de gemiddelden zijn bijna identiek. Slechts voor twee items (opnieuw 1 en 2) scoort de ene groep onder en de andere boven de 50%. Als er al een verschil is tussen beide groepen, dan gaat

dat in de richting die we voorspeld hadden: de burgers scoren in 20 van de 27 gevallen lager en oordelen dus traditioneler dan de politici. De grotere kennis van de voorschriften bij de taalprofessionelen onder de burgers zal de val van de sociale wenselijkheid groter gemaakt hebben. Groter, want hoewel expliciet gevraagd werd naar de eigen mening, zullen ook politici die geleerd hebben dat bijvoorbeeld *beroep doen op* een 'verderfelijk gallicisme' is, het niet altijd gemakkelijk gehad hebben om dat stigma te negeren. De invloed van sociale wenselijkheid bij de politici zal overigens nog duidelijker blijken uit de resultaten voor de grammaticale items, die we in het volgende deel zullen bespreken. Het ziet er in elk geval naar uit dat de werkelijke aanvaardbaarheid van de Belgisch-Nederlandse woorden nóg groter is dan onze cijfers suggereren.

Conclusie

Mag taal die voor een meerderheid van de geletterde bevolking en/of onze politieke elite aanvaardbaar is in formele situaties, standaardtaal genoemd worden? Wie dat vindt, kan moeilijk anders dan concluderen dat de Vlaamse taaladvisering, zelfs het inclusieve Taaladvies.net (i.c. de Taaltelefoon), *te weinig inclusief* is en dat de adviezen van Taaladvies.net bijgevolg in een realistischer perspectief *op punt gesteld moeten worden*. Daarmee ronden we voorlopig af met een uitdrukking die voor Taaladvies.net niet tot de standaardtaal behoort, terwijl dat in onze inclusievere visie (en ook voor de woordenboeken van Van Dale en Prisma) wel zo is. En daarmee laten we nog maar eens zien: standaardtaal is écht geen evidente, eenduidige notie.

Literatuur

- Bogaert, N. en Van den Branden, K. (2011), *Handboek taalbeleid secundair onderwijs*. Leuven: Acco.
- Caluwé, D. en V. Verreycken (2012), Standaardtaal en tussentaal in de taaladvisering. In: K. Absillis et al. (red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press, blz. 167-185.
- Smakman, D. (2012), The definition of the standard language: a survey in seven counties. In: *International Journal of the Sociology of Language*, 218, blz. 25-58.
- Vandersmissen, I. (2007), *Belgisch-Nederlands en Taaladvies.net. Validering van de normatieve labels*. Ongepubliceerde licentiaatsscriptie. Brussel: VLEKHO.

(vervolg op blz. 45-47)

Taalkronkels

Mannen eerst! Iets over familienamen

FILIP DEVOS

In 2007 deed dit tijdschrift een oproep. De redactie wou wel eens weten wat er zoal bestond aan mooie, grappige of rare combinaties van voor- en familienamen. De oproep in de pers werd een succes en *Over taal* wijdde twee stukken aan het thema (zie *Over taal*, 2008-1, blz. 20-22 en 2008-2, blz. 48-50).

Er kwam heel wat uit de bus: mooie alliteraties (de voetballer Stijn Stijnen of de 'gewone Vlaming' Rita Romanus), naast andere types rijm (Koen Kapoen of Alena Aga) of inhoudelijk leuke combinaties: Donald Duk uit Den Haag en Donald Duyck uit Oostrozebeke, Koen Dooms. An Aelgoet, Dick Backes ...

De informanten gingen (gelukkig) verder, en stuurden allerlei combinaties van eigennamen naar de redactie. Daar zat onder meer in: een combinatie van een familienaam en het beroep van de betreffende persoon (vishandel Paelinck in Gent), voornaamgeving bij kinderen (zo zou er een koppel bestaan met drie kinderen: Elke, Dag en Anders), maar ook combinaties van twee familienamen bij paren, het type 'de heer en mevrouw X en Y' dus. Zo woont in Hasselt het koppel Meugens-Neuken, is er het Oostendse schipperspaar Deckmijn-Blootgat. Nog leuke combinaties vormen Vrolix-Paesens, Billen-Uytbroeck, Wittebrood-Blancpain, De Graef-Van Vlaanderen, De Leeuw-Van Vlaanderen, De Roo-De Ridder en De Vlaeminck-De Waele.

De nieuwsberichten van dinsdag 25 februari deden me aan het bovenstaande denken. In de kamercommissie Justitie werd toen een wetsontwerp van minister van Justitie Annemie Turtelboom besproken. *De Standaard* schreef: 'De federale meerderheid wil elk nieuw geboren kind binnenkort automatisch een dubbele achternaam geven. Het gaat dan om de naam van de vader, gevolgd door die van de moeder. Dat blijkt uit een amendement dat ze vanmiddag indiende op het wetsontwerp van minister Turtelboom. Enkel als de ouders daar expliciet om vragen, zou de huidige regeling nog gelden waarbij

het kind enkel de naam van de vader krijgt. Maar ook andere opties kunnen, als het amendement en het bijhorend wetsontwerp groen licht krijgen.' Turtelboom stelde voor dat ouders de vrije keuze zouden krijgen: de achternaam van de moeder, die van de vader, of een gecombineerde naam vader-moeder of moeder-vader. CD&V verzette zich tegen de naam van de moeder, én tegen de combinatie moeder-vader (maar niet andersom). Uiteindelijk zouden kinderen automatisch de dubbele naam vader-moeder krijgen.

Op de website van de minister lezen we: 'Op het vlak van erf- en familierecht was er sinds Napoleon amper iets veranderd. Ook daar heeft Annemie een aantal zaken in gang gezet.' Er zijn wel meer zaken die sinds Napoleon goed lopen in dit land, maar 'soit'. Je kunt wel enkele bedenkingen formuleren bij dit alles. Taal streeft naar economiciteit, en dit voorstel staat daar haaks op. Wat met toekomstig genealogisch onderzoek? Wat zal dit alles de gemeenschap op termijn trouwens kosten?

En net zoals bij eufemismen krijg je hier een 'tredmill'. Waarom is de combinatie van familienamen politiek correcter, als de eerste naam sowieso die van de vader is/zou zijn? Het wetsontwerp kwam er trouwens onder druk van de Europese Commissie, na een klacht van een Spaans-Belgisch koppel over het verbod om een dubbele familienaam te kiezen in België (wat verplicht is in Spanje). Dat zou, aldus het koppel, hierin dus gevolgd door de Commissie, 'discriminerend' zijn.

Is het echter niet evenzeer discriminerend dat volgens de Spaanse wet de familienaam van de vader het eerst vermeld moet worden? En dat bij mogelijke onenigheid in België over de naamgeving de oude situatie behouden blijft? Dan zouden ouders hun kind de familienaam van de vader moeten geven.

Terug naar af dus met de 'politiek correcte' naamgeving?

Een perfecte roman lees je beter niet in vertaling

BERT CAPPELLE

De roman die in de Engelse literaire pers 'a perfect novel' werd genoemd, kreeg bij ons volgens Het Parool een 'uitstekende vertaling'. Je zou je kunnen afvragen of dat laatste als een eufemisme te lezen valt. Want hier hebben we inderdaad een voortreffelijke vertaling, maar de volmaaktheid bereikt ze lang niet.

Nog net voor het einde van 2013 ben ik gezwichd onder de gigantische druk van de media – en mijn echtgenotes zachte aandringen – om Stoner te lezen. Ik veronderstel dat je niet van een andere planeet komt en dus weet dat Stoner de uit de doden herrezen roman van de Amerikaan John Williams is, die na bijna vijftig jaar wereldwijd in de bestsellerslijsten terecht kwam. Toch even ter duiding: deze welhaast vergeten roman was vorig jaar Waterstones Book of the Year nadat literaire coryfeeën zoals onder meer Ian McEwan – auteur van het tot Oscarfilm bewerkte Atonement – de lof ervan gezongen hadden. The New York Times Book Review noemde het 'een volmaakte roman' en zelfs buiten het selecte literaire wereldje was het bon ton om dit bescheiden en ingetogen boek op te hemelen, zoals acteur Tom Hanks deed in Time Magazine.

Karakterkop

De herontdekking van Williams' *Stoner* dateert eigenlijk van 2006, toen *New York Review Books* een heruitgave uitbracht. Ondanks goede kritieken bleef de verkoop al bij al bescheiden, totdat een Franse bestsellerauteur besloot het boek te vertalen. Op de cover van die vertaalde versie staat: 'Lu, aimé et librement traduit par Anna Gavalda' en de naam van deze populaire Franse schrijfster prijkt er in grotere letters dan de naam van de auteur zelf. Zo gaat dat blijkbaar. Het boek werd in Frankrijk meteen een succes. Andere uitgeverijen in

Europa kochten prompt de vertaalrechten op. Voor ons taalgebied kwam Lebowski Publishers met het nodige geld hiervoor over de brug. Bij het verschijnen van de Nederlandse vertaling in 2012 was de pers in de wolken. In de *NRC* klonk het: 'Het allerbeste boek dat in 2012 uitkwam, een meesterwerk dat eindelijk echt eens de titel meesterwerk verdient'. Arnon Grunberg schreef in *de Volkskrant*: 'Als u een boek wilt lezen dat uw leven gaat veranderen, lees dan *Stoner*'.

Bij ons werd *Stoner* aantrekkelijk op de markt gebracht. De iconische cover, door Libris uitgeroepen tot Mooiste Boekomslag van 2013, toont in profiel het magere melancholische gelaat van een oude man met borstelige witte baard en half gesloten ogen. Het is mede door die karakterkop dat mijn echtgenote rond de kerstperiode de roman kocht, overigens in het trendy Dwarsligger®-formaat. En toen zij het boek uit had, maakte ik voor dit Engelse boek de uitzondering het eens niet in de oorspronkelijke versie te lezen. Ik had dit beter wel gedaan, want de vertaling van de hand van Edzard Krol zat af en toe in de weg om de vermeende volmaaktheid van het origineel te kunnen aanschouwen.

Slordigheidjes

In de eerste plaats zijn er de slordigheidjes die er bij het nalezen niet zijn uitgehaald: *Wat is dat verdomde jammer, Ik had ook naar Europa zullen gaan, in elke geval, geen enkel universitaire muziekkuitvoering of lezing of Hij scheen hem toe dat hij Edith zou moeten roepen*. Dergelijke foutjes zijn enigszins vergeeflijk – ikzelf laat ook vaak fouten staan – maar ik besef nu beter dat ze de vaart uit de lectuur halen. Als lezer struikel je erover.

Erger zijn de echte vertaalfouten, zoals *why* met *waarom* weergegeven als het geen vraag inleidt, maar een tussenwerpsel is: *Did you think I didn't know about your—little flirtation? Why, I've known it all along. Why* betekent in

een context als deze zoiets als *kom nou* en is dus geen vraag maar juist een *antwoord* op wat als een domme vraag wordt voorgesteld (*Dacht je nu werkelijk ...?*). Maar Krol vertaalt dit nietsvermoedend als *Waarom, ik heb het altijd geweten*.

Nu we het hebben over een vraag die er geen is, elders in het boek wordt *question* door *vraag* vertaald: *Stoner en Masters glimlachten naar elkaar, en brachten de vraag die avond niet meer te [sic] sprake*. Toen ik dit las, dacht ik: ‘welke vraag?’ en ging ik in de voorgaande bladzijden vergeefs op zoek naar een concrete vraag die ik meende gemist te hebben. Pas daarna begon het me te dagen: hier was *vraag* de fout gekozen vertaling van *question*, dat ook *kwestie* of *zaak* betekent, in de zin dus van een algemeen gespreksonderwerp.

Of neem deze vertaling: *Ze zat onbeweeglijk te piekeren tussen de troep die de gasten hadden achtergelaten, liet zich daar door William niet uit opwekken en reageerde met vlakke, monotone stem op zijn vragen*. Als je dit leest, denk je: ‘Waaruit liet ze zich niet opwekken? Die troep?’. Pas na herlezen wordt het je duidelijk dat het om iets moet gaan wat als zodanig niet expliciet vermeld werd, namelijk *gepieker* of *dagdroom*. Het origineel is nochtans gewoon: ... *would not be roused by William ...*, dus de vertaler heeft niet vanwege de brontekst het verwarrende *daar ... uit* gebruikt. Is dit erg? Niet echt, maar volmaakt is anders.

Hoogopgeleid

In een interview voor het radioprogramma *De Avonden* selecteerde Krol een fragment waarin het net afgestudeerde hoofdpersonage aan zijn ouders, een arm boerenpaar, vertelt dat hij aan de universiteit wil doceren in plaats van op de boerderij te werken. Het verbijsterde antwoord van de vader, die dacht dat zijn zoon net een diploma aan de landbouwhogeschool had behaald, klinkt in het origineel zo: *I seen you get through this evening ... Your ma and me has always done the best we could for you*. Je zult de niet-standaardtalige elementen wel opgemerkt hebben. Hoewel de vertaler deze passage dus uitgerekend zo pakkend vindt door het contrast tussen de ouders en zoon, laat hij de vader klinken als een hoogopgeleide: *Ik heb vanmiddag gezien dat je voor je examen bent geslaagd ... Je moeder en ik hebben altijd ons uiterste best voor je gedaan*.

De vertaler heeft hier een kans laten liggen om de vader echt als een boer te laten klinken. De vertaler komt nota bene uit Groningen, een van oudsher vooral agrarische provincie, en had hier uit het Gronings plattelandsdialect kunnen putten, bijvoorbeeld door letters ‘in te slikken’. Dit is een fonetisch fenomeen dat overigens ook het West-Vlaams kenmerkt, een dialect dat eveneens vaak met boeren wordt geassocieerd – denk aan de tv-serie *Eigen kweek*. Ook

de woordkeuze had anders gekund, minder verheven. Ik probeer maar wat: *Ik heb vanmiddag gezien dat je d'r door was ... Je moeder en ik hebb'n altijd alles gedaan dat we kond'n voor jou*.

Zo zijn er nog wel meer nevenpersonages die als te hoogopgeleid worden opgevoerd. Herhaaldelijk vertaalt Krol *graduate seminar* door *postdoctorale werkgroep*, terwijl het om een seminarie voor master- of doctoraatsstudenten gaat. Als je een campusroman leest, dan wil je dat die termen correct gehanteerd worden. Net zoals je verwacht dat in een vertaald kookboek de maateenheden correct zijn omgerekend.

Zeker in zo'n sobere roman valt het op als een term een te groot concept oproept. Zoals wanneer Stoner en de jonge vrouw met wie hij een onmogelijke affaire heeft, naar een afgelegen vakantieoord in de bergen trekken en de vertaler ervoor kiest om in die setting *general store* niet door *dorpswinkel* te vertalen maar door *supermarkt*. Weg sfeer.

En daar is 't dan

Krol laat aan het begin van het boek zien dat hij *the moment that they all knew must eventually come* keurig kan vertalen: *het moment waarvan ze allemaal wisten dat het uiteindelijk moest komen*. Maar verderop gebruikt hij toch de kromme constructie die pas volle bekendheid kreeg sinds het Koningslied (*En daar is 't dan / De dag die je wist dat zou komen*): ... *als het hen allemaal zou afleiden van wat ze wisten dat onontkoombaar was*. Kijk, dit leidt inderdaad af. En het gaat dan nog om een passage waarin Stoner te horen krijgt dat hij ongeneeslijk ziek is. In het Engels stond er trouwens: ... *if it would distract them all from the knowledge they could not evade*. Waarom dus niet gewoon letterlijker vertaald door: ... *als het hen allemaal zou afleiden van de zekerheid waaraan ze niet konden ontkomen* of ... *van de onontkoombare zekerheid*?

Vertalen is niet gemakkelijk. En een heel boek vertalen is natuurlijk een hele opgave. Al bij al is Krols vertaling meer dan behoorlijk. En toch, mocht je jouw *Stoner*, om welke reden dan ook, nog niet uit de verpakking hebben gehaald: haal hem eruit, geniet van de omslag, maar lees het boek als het even kan toch in de originele taal.

Bert Cappelle is docent en onderzoeker Engelse taalkunde aan de universiteit van Rijsel.

e-mail: bert.cappelle@univ-lille3.fr

Broodje taal

Brood(je taal) en Spelen

SOFIE GORDTS

Nooit gedacht dat de Olympische Winterspelen mij zo zouden kunnen fascineren. Een hele februari maand lang viel ik van de ene verbazing in de andere. Niet op sportief vlak, daarvoor ken ik de regels van de schaats/ski/bobslee-kunst te weinig. Mijn verwondering kwam uit een heel andere hoek. De Olympische Winterspelen blijken namelijk een synoniem te zijn voor 'walkhalla van interessante taalphenomenen'. Dankzij de Spelen – en vooral dankzij de tweets van Onze Taal daarover – weet ik nu bijvoorbeeld dat het werkwoord schansspringen onvervoegbaar is, ken ik het cruciale verschil tussen drie duizendmeterschaatssters en drieduizendmeterschaatssters en ben ik op de hoogte van de etymologische achtergrond van woorden als curling en de gedoodverfde winnaar.

De drie schrijfwijzen

Het taalphenomeen waar ik me de meeste vragen bij heb gesteld, is echter nog van een andere aard. Naarmate de dagen en weken van 's werelds grootste wintersportmanifestatie vorderden, viel me namelijk op dat de plaats waar de gouden plakken te winnen waren, nogal vaak op een andere manier werd geschreven. De schrijfwijze van *het Nice van de Zwarte Zee* – zoals fotograaf De Keyzer de stad ooit noemde – bleek een behoorlijke hindernis voor onze Vlaamse en Nederlandse media. Kennelijk was er behalve met de sneeuw dus nog iets anders aan de hand met de gaststad van de Spelen: was het nu Sotsji, Sochi of Sotchi?

Niemand leek het eens te raken over de schrijfwijze van de Russische stad. De ene krant koos resoluut voor Sotsji, de andere voor de 'ch'-variant. Nog een andere krant stopte haar *je-m'en-foutisme* niet onder stoeltjesliffen of sneeuwscoters: in de kop van een bepaald krantenarti-

kel was het nog Sotsji, in het artikel zelf hadden de atleten zich wonder boven wonder al verplaatst naar de stad Sochi (of omgekeerd). Een Nederlandse sportzender had het in zijn tv-programma's zelfs over Sotchi. Waar dat dan ligt ten opzichte van de twee andere steden, daar had ik het raden naar. Het is op zijn minst vreemd te noemen dat maar liefst drie schrijfwijzen van dezelfde stad wekenlang in de kranten en in de programmagidsen van tv-zenders bleven verschijnen. Heeft geen enkele eindredacteur van geen enkel medium zich dan op geen enkel moment geen enkele vraag gesteld bij geen enkele van die schrijfwijzen?

Hatsjie in Sotsji / Achoo in Sochi

Voor ik ervan beticht word de kunde van de eindredacteuren van de grootste kwaliteitskranten van Vlaanderen en Nederland openlijk te bekritisieren: ze hebben in principe geen ongelijk om die verschillende schrijfwijzen te gebruiken. De drie varianten zijn namelijk allemaal correct. Sotsji, Sochi en Sotchi zijn namelijk drie verschillende vertalingen van de Russische naam van de stad: **СОЧИ**. Elke taal heeft zo haar eigen systeem om de Russische schrijfwijze aan te passen aan de spelling van de eigen taal. Zo is Sochi eigenlijk de Engelse variant, Sotchi de Franse en Sotsji, jawel, de Nederlandse. Voor het Nederlands gebeurt die *romanisatie* van het cyrillicke naar het Latijnse alfabet via een transliteratiesysteem dat ervoor moet zorgen dat Russische woorden 'zo Nederlands mogelijk' geschreven worden.

Net dat 'zo Nederlands mogelijk' is in dit geval moeilijk te begrijpen, want de lettercombinatie 'tsj' is niet bepaald gangbaar in het Nederlands. De 'tsj'-combinatie is, op enkele verkleinwoorden (rotsje, koetsje) en een paar onomatopeën (tsjilp, hatsjie) na, best uitzonderlijk en komt bijna alleen voor in, inderdaad, Nederlandse woorden die zijn overgenomen uit andere talen als het Russisch en het Duits. Opvallend is dat ook in het

Engelse taalsysteem de gekozen schrijfwijze (Sochi) overeenstemt met de schrijfwijze van onomatopeeën die dezelfde klank bevatten, zoals *chirp* en *achoo*. Het belang van de goede, inheemse uitspraak van de naam van een stad is dus in alle talen aanwezig. Zo ook in het Frans: *Sotchi*, *tchi* en *atchoum*. ‘Zo Nederlands mogelijk’ moeten we hier dus, net zoals bij onomatopeeën, duidelijk interpreteren als ‘op zo’n manier schrijven dat Vlamingen en Nederlanders het woord zo correct mogelijk uitspreken’. Dan is *Sotsji* inderdaad de logische keuze, bij *Sochi* zou immers nog twijfel kunnen bestaan over de precieze uitspraak van de stad.

Onze eindredacteuren hadden via één simpele zoekopdracht – of een telefoontje naar ondergetekende – dus te weten kunnen komen dat de Nederlandse schrijfwijze van СОЧИ ‘Sotsji’ is. Waarom de meeste kranten dan toch voor de Engelse variant hebben gekozen, blijft echter een onopgelost raadsel. Ter vergelijking: in dezelfde kranten zijn er amper artikels te vinden die over *Chernobyl* spreken in plaats van over *Tsjernobyl*. Tot voor kort zorgde die ‘tsj’-combinatie in de namen van Russische steden klaarblijkelijk niet voor problemen. De artikels waar *Chernobyl* toch in vermeld stond, waren afkomstig van de afgelopen 4 à 5 jaar. Dat kan een teken aan de wand zijn dat de Engelse schrijfwijze van Russische (en andere?) steden binnensluipt in het Nederlands via de media.

Het Nederlandse systeem

Om een echte verklaring te vinden waarom kranten, onlinemediën en sportzenders voor *Sochi* kiezen en niet voor *Sotsji*, is het relevant om het algemene systeem over buitenlandse aardrijkskundige namen in het Nederlands onder de loep te nemen. Er zijn namelijk twee opties om een buitenlandse geografische naam te ‘vernederlandsen’. De eerste mogelijkheid, het endoniem genoemd, houdt in dat het Nederlands de naam overneemt uit het land van herkomst. Die overname kan heel letterlijk zijn, zoals bij *Marseille*, of kan ook aanpassingen vergen, bijvoorbeeld om de naam om te zetten naar het Latijnse schrift. Zo is het endoniem van het Russische СОЧИ *Soči*. Bij de tweede mogelijkheid vervangt een Nederlandse vorm de aardrijkskundige naam. Dat is dan een zogenaamd exoniem. Binnen de exoniemen onderscheiden zich nog een aantal subtypes. Allereerst is het mogelijk dat de naam alleen qua spelling en klankvorm aangepast is aan het Nederlands (London – Londen). Ten tweede kan het exoniem ook een vertaling zijn (Schwarzwald – Zwarte Woud). Bij een derde subtype vervangt een volledig andere, Nederlandse naam de oorspronkelijke naam (Lac Léman – Meer van Genève). Soms gebruikt het Nederlands ook een leenexoniem: een exoniem uit een andere taal (Mount Everest).

Zo’n vernederlandsing van een aardrijkskundige naam verloopt altijd op dezelfde manier: het endoniem of een leenexoniem wordt eerst letterlijk overgenomen, waarna meestal vrij snel een aanpassing aan het Nederlandse klanksysteem gebeurt. Hoe frequenter de naam optreedt in het Nederlands, hoe vlotter die aanpassing zal gebeuren. Tegenwoordig is de tendens echter dat het Nederlands de endoniemen of de leenexoniemen nog wel rechtstreeks overneemt, maar niet meer aanpast, omdat we gewend raken aan het endoniem door contacten via zakelijk verkeer of toerisme.

Doorgaans is voor elke buitenlandse aardrijkskundige naam slechts een van beide opties in omloop in onze taal. Ofwel is het endoniem gebruikelijk (*Marseille*), ofwel het exoniem (*Berlijn*). Soms komen het exoniem en het endoniem echter samen voor, zoals bij *Beijing* / *Peking*. In principe zou de vorm die het land zelf gebruikt, worden overgenomen (*Beijing*). De Taalunie raadt echter toch aan *Peking* te gebruiken, omdat die vorm in het Nederlands al algemeen gangbaar is. In de realiteit komt *Beijing* naast *Peking* steeds vaker voor. De Chinese stad lijkt dus – wie weet door de Olympische Zomerspelen van 2008? – in een soort van kantelfase te zitten: we kunnen het exoniem *Peking*, dat in onze taal is gegroeid en dat we al ontzettend lang gebruiken, behouden, of we kunnen de huidige trend volgen en overschakelen op *Beijing*.

Ook in het geval van *Sotsji* is duidelijk dat er twijfel bestaat over welke vorm in de toekomst de kranten zal overheersen (hoewel, zal de stad na de Spelen nog vaak in de media komen?). Onze kranten en sportzenders maakten tijdens de Spelen duchtig gebruik van zowel *Sotsji*, het exoniem, als *Sochi*, wat het leenexoniem uit het Engels is (het endoniem *Soči* komt nergens voor). Sommige media volgen dus de trend van het moment (*Sochi*), en andere houden vast aan het aloude Nederlandse systeem om het leenexoniem om te vormen naar een ‘Nederlandser’ exoniem: *Sotsji*. Het is alvast uitkijken naar de Olympische Zomerspelen van 2016: wordt het Rio de Janeiro, of Riu de Zjaneiru?

Sofie Gordts is verbonden aan de KU Leuven als praktijkassistent voor de vakken Nederlandse taalbeheersing en Nederlandse bedrijfscommunicatie.

e-mail: sofie.gordts@arts.kuleuven.be

Interview

Marion Schmitz: België is een ideaal sociologisch laboratorium

BRUNO COMER

*'Duitsland, Nederland en Vlaanderen vormen een driehoek waarin het taalgebruik erg verschilt. Vlaanderen is het overgangsgebied tussen het zakelijke Duits en Noord-Nederlands, en het romantische Frans.' Het is ietwat kras verwoord, maar dit is de basisstelling van Marion Schmitz-Reiners, die al meer dan dertig jaar in Antwerpen woont. De verschillen tussen het Vlaams en het Duits liggen in het gebruik van de taal. Zij maken het Duits helemaal anders dan het 'Vlaams', ondanks de gelijkenissen in grammatica en woordenschat. Marion Schmitz was jarenlang hoofdredacteur van het maandblad *Belgien Magazin* en is de auteur van *Belgien für Deutsche, Einblicke in ein unauffälliges Land* (Ch. Links Verlag, Berlin), een zeer onderhoudend boek over haar leven onder de Belgen. Al vanaf haar jeugd is ze een gepassioneerde waarnemer van de samenleving en dit blijkt duidelijk uit de rake beschrijvingen van onze samenleving die ze in haar boek ten beste geeft.*

Vaagheid en precisie

Marion is ook actief als vertaalster en het is vooral tijdens die gevechten met het 'Vlaamse' Nederlands dat het onderscheid tussen de twee talen aan de oppervlakte komt. 'Vlamingen hechten veel meer belang aan de sfeer, schrijven breedvoeriger en drukken de zaken veel meer omfloerst uit, op het hypocriete af: 'ontslagen worden' wordt geformuleerd als *een nieuwe uitdaging aangaan*. De Duitse precisie en rechtlijnigheid komt daarmee frontaal in botsing', zegt Frau Schmitz. 'Je vertelt volstrekte onzin komt regelmatig voor in gesprekken tussen twee Duitsers, je hoort die uitdrukking niet tussen Vlamingen onderling, en nochtans zijn die het ook niet altijd met elkaar eens. In het Frans valt die vaagheid, die beeldspraak, nog meer op.

Het moet een nachtmerrie zijn om een Franse tekst in het Duits te vertalen.' Ook in de uitspraak merkt onze gesprekspartner, die Duitse taalles geeft, hoe moeilijk het is voor Vlamingen om de typische Duitse gewoonte over te nemen om de medeklinkers te benadrukken. 'Je moet met het voorste derde van je mond praten, zeg ik mijn cursisten altijd.'

En de kloof tussen de Duitse en de Franse cultuur groeit. In de decennia onmiddellijk na de oorlog oefenden de Franse literatuur, film en filosofie grote invloed uit in Duitsland. Iedereen kende Jean-Paul Sartre, Albert Camus, François Truffaut, Jean Luc Godard of Daniel Cohn-Bendit. Nu is er veel minder culturele uitwisseling tussen beide landen, hoewel een schrijver als Georges Simenon erg populair blijft over de Rijn.

Geen biecht

Het drukke verkeer over de lange grens met Nederland heen zorgt ervoor dat Duitsland veel dichterbij Nederland staat dan bij België. ‘Vergeet daarbij de invloed van het protestantisme niet dat zich zowel in Nederland als in Noord-Duitsland sterk verspreidde’, benadrukt ze. ‘Iemand die rijk is, is iemand die door God geliefd is’, vinden de protestanten en dus is het geen zonde om ongegeneerd naar steeds grotere welvaart te streven. Bovendien kennen de protestanten het sacrament van de biecht niet. Die laat de katholieken toe om vergeving voor hun zonden te krijgen om, na de penitentie, de vroegere levenswijze te hervatten. De protestantse ethiek verzet zich daartegen en eist een grotere discipline van de ‘Adam in ballingschap’.

De kloof tussen de Duitse en de Franse cultuur groeit.

Deze manier van denken, waar al zoveel keer op gewezen is, leidt nog altijd tot een grotere rigiditeit in de Duitse samenleving. Wanneer een Duitser zijn publiek aanspreekt, zal hij bijvoorbeeld scrupuleus ervoor zorgen dat hij de vrouwen niet vergeet. *Liebe Mitbürger* kan dus niet. Het moet zijn *Liebe Mitbürgerinnen*, *Liebe Mitbürger*. En zelfs *Liebe Metzgerinnen*, *Liebe Metzger* (*Metzger* betekent ‘slager’). Dat leidt natuurlijk tot zeer onpraktisch taalgebruik zodat je je nu het best tot studenten richt met de uitdrukking *Studierende*, omdat daarin zowel mannen als vrouwen begrepen zijn. En in Noord-Duitsland wordt *Bürgermeisterin* het algemene woord voor ‘burgemeester’, omdat de mannelijke variant van dit woord er al in vervat zit. Zo kunnen we het binnenkort hebben over *Herr Bürgermeisterin*.

Ook op het juridische vlak laat die rigiditeit zich voelen. Duitse politici worden meer op de vingers gekeken in hun financiële handel en wandel dan Belgische. Er is nu een proces aan de gang tegen de vroegere Duitse president Wulff waarbij het over een bedrag van 750 euro gaat. Een vriend van hem sponsorde met deze som het presidentieel bezoek aan het Oktoberfest in München.

De competitieve West-Duitse samenleving zorgt ervoor dat de ‘Wiedervereinigung’ met de voormalige DDR zo stroef verloopt. ‘Als de *Wessi’s* wat meer Vlaamse bescheidenheid aan de dag zouden leggen, zou de integratie misschien vlotter verlopen’, glimlacht onze gesprekspartner.

Collaborerende regio?

Marion Schmitz vindt België overigens een fascinerend land. Door zijn eigen samenstelling is het een ideaal laboratorium voor al wie in sociologie en maatschappelijke ontwikkelingen geïnteresseerd is. ‘Alle tegenstellingen die je binnen Europa opmerkt, vind je in de Belgische samenleving terug’, stelt zij vast. ‘Heel de Europese geschiedenis is in België gereflecteerd. Ik vind dat onvoorstelbaar boeiend, maar jullie verkopen jullie land niet goed genoeg. De Nederlanders zijn daar beter in. Heel de wereld kent het verhaal van Anne Frank, maar weinigen weten dat er veel meer Belgische Joden aan de nazivervolgeningen zijn ontsnapt dan Nederlandse.’

De geïnterviewde heeft duidelijk ondervonden hoezeer Vlamingen en Nederlanders uit elkaar gegroeid zijn. ‘Toen ik mijn man had leren kennen en het duidelijk werd dat ik in Vlaanderen zou wonen, heb ik Nederlands geleerd bij een Fries’, vertelt ze. ‘Het gevolg was dat ik met een sterk Noord-Nederlands accent sprak, wat in Antwerpen niet geapprecieerd werd. Op een bepaald ogenblik zei mijn man: spreek beter Duits dan jouw versie van het Nederlands. Het heeft jaren geduurd eer ik mijn uitspraak heb kunnen aanpassen. Met de zachte ‘g’ heb ik nog altijd problemen. Nu vragen de mensen me of ik soms uit Limburg kom of, af en toe, uit Nederlands-Limburg.’

In Duitsland worstelt Vlaanderen nog steeds met een imago van een regio die met de nazi’s gecollaboreerd heeft. Nu spreken we over *flämisch*, maar vroeger bestond ook *flandrisch* en die term gebruik je beter niet omdat hij te veel aan het oorlogsverleden herinnert. Dat de collaboratie in Wallonië even groot was als in Vlaanderen, is voor Duitsers totaal onbekend. Ook het verhaal rond Leopold II en Congo, en de affaire-Dutroux leven nog sterk in de Duitse perceptie van ons land. ‘De Duitse journalisten in Brussel zijn er ter wille van de internationale instellingen zoals de Europese Unie en de Navo’, voegt de geïnterviewde daaraan toe. ‘Alleen wanneer er wat smeugig nieuws is, zullen ze over België schrijven. Bovendien spreken de meesten onder hen een mondje Frans en daar zijn ze fier op. Ze willen die taal onderhouden en lezen vooral de Franstalige pers, die niet altijd even vriendelijk is voor Vlaanderen.’

Regionale accenten

Zelf verbleef de jonge Marion van 1964 tot 1967 in België. Haar vader werkte voor de Europese luchtvaartorganisatie Eurocontrol.

‘In Brussel leefde ik in de ‘Duitse kolonie’ die het Frans ‘chic’ vond en geen woord Nederlands kende. Ik had er geen idee van dat Woluwe Saint-Etienne ook Sint-Stevens-Woluwe heette. En als we naar zee gingen, trokken we naar Le Coq en niet naar De Haan. Alleen de werkster en de kruidenier spraken Nederlands.’ Marions kinderen daarentegen zijn opgegroeid in een België waar er geen nationale partijen meer zijn en de taalgrens steeds meer staatsgrens wordt. ‘Aanvankelijk dachten we aan een Nederlands-Duitse opvoeding’, herinnert Frau Schmitz zich. ‘Maar mijn zoon kon het onderscheid niet maken tussen *Stuhl* en *stoel* en zei dan maar *toel*. We hebben het dan maar bij het Nederlands gehouden. Nederlands dat, net zoals het Duits, op een verschillende manier wordt uitgesproken.

Als de Wessi's wat meer Vlaamse bescheidenheid aan de dag zouden leggen, zou de integratie in Duitsland misschien vlotter verlopen.

Het Duits federaal systeem zorgt voor concurrentie tussen de deelstaten en de politici wijzen via hun taalgebruik graag op hun afkomst. Een Beierse politicus zal daarom zijn accent extra laten doorklinken. Dat is een groot verschil met Frankrijk en Engeland, waar de correcte uitspraak een teken van prestige en bekwaamheid is. Vlamingen hoeven zich dus niet te schamen voor hun accent, in Duitsland wordt een afwijkend accent zelfs gecultiveerd. Als je Hoogduits wilt horen, moet je in Hannover en omgeving zijn.’ De regionale verschillen zijn het gevolg van een ver verleden dat in Vlaanderen sterker wordt gekoesterd dan in Duitsland. ‘De vele verwijzingen naar de sluiting van de Schelde door de Nederlanders of naar de Bourgondische levenswijze die ik in Vlaanderen hoor, hebben geen equivalent in Duitsland’, besluit de journaliste, die net met pensioen is. ‘De Duitsers hebben al genoeg aan de verwerking van de Tweede Wereldoorlog. In de voorbije maanden heb ik veel teksten rond de herdenking van de Eerste Wereldoorlog vertaald, maar ik denk niet dat die veel gelezen zullen worden. Voor de Duitsers is de Eerste Wereldoorlog echt iets van honderd jaar geleden.’

Het Duits heeft een imago probleem

Het Duits is de moedertaal van 90 miljoen mensen. In zes van de 27 EU-lidstaten is het de enige, of een van de nationale talen. Maar de taal kampt met een stevig imago probleem. In 2000 leerden nog 8,4 miljoen inwoners van de Unie Duits, nu zijn er dat 1,5 miljoen minder. In België leren 2 tot 3% van de Franstaligen die taal en meestal komen die uit Luik en omgeving, wat betekent dat er in de rest van Wallonië nauwelijks Duits geleerd wordt. Bij de Vlamingen bedraagt het percentage 18 tot 19%. Opvallend: de Franstaligen scoren daarmee het laagst in Europa en de Vlamingen het hoogst. Bij de economiestudenten leert maar de helft Duits en de overige 50% Spaans, wat bij een professor de opmerking uitlokte dat ze meer hun vakantie dan hun loopbaan voorbereiden.

Het idee dat je met Duitsers in het Engels kunt communiceren, is wellicht juist voor een eenvoudig gesprek. Engels is geen taal meer, maar een instrument. Maar wat als dat niet meer volstaat? Zodra het contact belangrijker wordt, is kennis van het Duits onontbeerlijk. In een beslissingsproces gaat het immers om nuances. Wie dan goed de taal beheerst, heeft een groot voordeel. En dat is zeker zo in het zakenleven.

Tijdens een panelgesprek over deze problematiek in het ‘Deutschcafé’ van de Universiteit Antwerpen was de conclusie dat de Catalanen en de Galliciërs meer opkomen voor hun taal dan de Duitsers. Misschien moeten die meer zelfvertrouwen opbrengen en het voorbeeld van de zuiderse volkeren volgen.

Hoe dan ook: wie zich bij een interimbureau aanmeldt en zegt dat hij Duits spreekt, zal vlug een job vinden ...

Vlaanderen

‘In Vlaanderen voel je je als in een mistig landschap. Het is er idyllisch en er heerst een vriendelijke sfeer. Maar als je dieper op de zaken wil ingaan, wordt er ontwijkend gereageerd. Veel wordt in het vage gelaten. Het heeft een tijd geduurd voor ik de goede eigenschappen van de bevolking ontdekte, maar dan begin je hen te appreciëren en voel je je er goed bij. Sindsdien wil ik er niet meer weg.’

(Marion Schmitz)

Vlaamse volksvertegenwoordigers kiezen voor meer Belgisch-Nederlands: 2. Grammatica en opinies

JOHAN DE SCHRYVER EN HILDE DE SAEDELEER

Dat de taalnorm, wat standaardtaal is en wat niet, afgeleid moet worden uit het taalgebruik, is een stelling die meer en meer aanhang krijgt. De taalgebruiker krijgt het woord. Maar welke taalgebruiker? In de Vlaamse taaladviespraktijk is het vooral de mening van taalspecialisten die telt, wat een vertekend beeld van de standaardtaal geeft. Als het van onze politieke elite afhangt bijvoorbeeld, van de Vlaamse volksvertegenwoordigers althans, dan behoren veel meer Vlaamse ('Belgisch-Nederlandse') woorden tot die standaardtaal dan onze taaladviesbronnen, zelfs de meest tolerante, zoals Taaladvies.net, beweren. Dat bleek uit een bevraging waarover we in het eerste deel van deze bijdrage (blz. 34-36) rapporteerden. Daar ging het over woordenschat, hier over grammatica én over de opinies van de politici over Belgische standaardtaal.

Van de 124 volksvertegenwoordigers van het Vlaamse Parlement gaven er 102 (82,3%) ook een oordeel over 40 grammaticale items. Ze gaven meer bepaald te kennen of ze de constructies al dan niet aanvaardbaar achtten in hun formele professionele taalgebruik. Die aanvaardbaarheid stellen we hier gelijk met standaardtaligheid, althans in Vlaanderen. Niet alle items hadden een Belgisch-Nederlands karakter. Acht waren zelfs uitgesproken of veeleer Nederlands-Nederlands. Opvallend is dat die overwegend een zéér negatieve waardering kregen. Enkele voorbeelden (tussen haakjes het aanvaardbaarheidspercentage):

- *Hij had op reis zullen gaan* (4)

- *Een land wat wachtte op...* (10)
- *Je had me op mogen bellen* (18)

De resterende items worden opgesomd in tabel 1, waarin de oordelen van de politici worden vergeleken met die van de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS: Haeseryn et al., 1997) en van de websites *Taaladvies.net* en *VRTtaal.net*. Die laatste nemen we erbij omdat die naar onze ervaring en bevindingen (onderzoek in uitvoering) zeer invloedrijk is: voor Vlaamse schoolboeken Nederlands bijvoorbeeld lijkt de VRT-site het taalzorgbaken bij uitstek te zijn. We lichten de testitems hieronder kort toe.

testitem	POL	ANS	VRT	TAN
1. <i>Ik heb hun bij de minister gezien</i>	19	1	0	1
2. <i>Het is belangrijk van resultaten te halen</i>	20	-	0	-
3. <i>Die stapel is groter dan mij</i>	28	0	0	0
4. <i>Zo'n mensen vraag je niet</i>	39	0	0	0
5. <i>Hij stapte de zaal binnen om op boegeroep onthaald te worden</i>	41	1	0	1
6. <i>Ik heb er nog (koffie)</i>	49	0	-	-
7. <i>of ze haar laptop laten liggen heeft</i>	49	0	-	-
8. <i>Ze durven het niet zeggen</i>	51	0	0	1
9. <i>dat we moeten afscheid nemen</i>	52	0	0	-
10. <i>Ik moet eens beginnen werken</i>	60	0	0	0
11. <i>dat hij dat gezegd zou hebben</i>	63	1	1	1
12. <i>Moest hij zich kandidaat gesteld hebben</i>	64	0	0	0
13. <i>Daar zullen ze willen aan werken</i>	66	0	0	0
14. <i>dat hij dat zou gezegd hebben</i>	67	1	0	1

Tabel 1: aanvaardbaarheidspercentages van de grammaticale items bij politici (POL) en de oordelen van de ANS, VRTtaal.net en Taaladvies.net (TAN): 1 = standaardtaal, 0 = geen standaardtaal, - = niet vermeld (of niet gevonden). De percentages geven aan welk aandeel van de respondenten de vormen wél aanvaardbaar vindt.

15. <i>dat hij dat zou hebben gezegd</i>	67	1	1	1
16. <i>dat het blad is gevallen</i>	69	1	0	1
17. <i>Ik heb hem een computer gekocht</i>	71	0	-	-
18. <i>dat het blad gevallen is</i>	72	1	1	1
19. <i>Hij wist niet wat gedaan</i>	73	0	-	-
20. <i>niettegenstaande het kritiek regende ...</i>	75	0	-	1
21. <i>Ik ga de begroting niet kunnen goedkeuren</i>	75	0	0	1
22. <i>Ze waren met vier</i>	77	0	0	1
23. <i>Hij wist zijn dossier niet liggen</i>	78	0	-	-
24. <i>Ik heb er 50 witte en 30 rode</i>	78	0	-	-
25. <i>de respectievelijke vraagstellers</i>	81	1	0	1
26. <i>vier maand geleden</i>	85	0	0	0
27. <i>het volgend dossier</i>	89	0	0	0
28. <i>Naargelang de omstandigheden zal de aanpak ...</i>	89	1	0	1
29. <i>Er werden verschillende maatregelen genomen</i>	90	1	0	1
30. <i>Telkens ik een vraag wil stellen</i>	91	0	0	1
31. <i>Je kan</i>	95	1	1	1
32. <i>Ik heb er nog (brochures)</i>	97	1	-	-

De testitems

1. *hun* als lijdend voorwerp (i.p.v. *hen*)
2. *van* als grammatisch verbindend voegwoord (i.p.v. *om*)
3. voorwerpsvorm na een comparatief + *dan* (i.p.v. *dan ik*)
4. *zo'n* voor een meervoudig substantief (i.p.v. *zulke*)
5. het prospectieve *om*, waarbij de beknopte bijzin de betekenis heeft van een nevenschiktelijke zin (i.p.v. ... *en werd op boegeroep onthaald*)
6. het kwantitatieve *er* dat verwijst naar een niet-telbaar antecedent
7. achteropplaatsing van het perfectisch hulpwerkwoord in een werkwoordelijke eindgroep met twee infinitieven
8. weglating van *te* bij *durven* als voor-pv
9. doorbreking van een werkwoordelijke eindgroep door een deel van een werkwoordelijke uitdrukking
10. weglating van *te* na *beginnen*
11. vooropplaatsing van het voltooid deelwoord in een werkwoordelijke eindgroep (drieledig)
12. *moest(en)* ter inleiding van een hypothetische bijzin (i.p.v. *als, mocht(en)* e.d.)
13. doorbreking van de werkwoordelijke eindgroep door een niet-werkwoordelijk element, in dit geval een deel van een voornaamwoordelijk bijwoord
14. tussenplaatsing van het voltooid deelwoord in een werkwoordelijke eindgroep (drieledig)
15. achteropplaatsing van het voltooid deelwoord in een werkwoordelijke eindgroep (drieledig)
16. achteropplaatsing van het voltooid deelwoord in een werkwoordelijke eindgroep (tweeledig)
17. belanghebbend voorwerp zonder *voor*
18. vooropplaatsing van het voltooid deelwoord in een werkwoordelijke eindgroep (tweeledig)
19. *weten* met een voltooid deelwoord als complement (i.p.v. *te*-infinitief)
20. *niettegenstaande* als voegwoord (i.p.v. *niettegenstaande dat of hoewel*)
21. het futurische *gaan* in combinatie met een modaal hulpwerkwoord
22. het onverbogen laten van telwoorden na voorzetsels (i.p.v. *met vieren*)
23. *weten* met een infinitief zonder *te* als complement
24. het kwantitatieve *er* met een adjectief als nabepaling
25. het bijvoeglijke gebruik van *respectievelijk* (i.p.v. *respectieff-ve*)

26. de enkelvoudsvorm van een tijdaanduiding die niet op *-r* eindigt, na een bepaald telwoord
27. het onverbogen adjectief voor een hetwoord en na een bepaald lidwoord
28. *naargelang* als voorzetsel (i.p.v. *naargelang van*)
29. *verschillende* als onbepaald voornaamwoord ('een aantal')
30. *telkens* als voegwoord (i.p.v. *telkens als*)
31. *je kan* (i.p.v. *kunt*) [ANS: standaardtaal in België, informeel in Nederland]
32. het kwantitatieve *er*, standaardtaalig gebruik volgens de ANS

Vaststellingen

Om te beginnen zien we, net zoals voor de woordenschat (zie deel 1), een duidelijke kloof tussen taalwerkelijkheid en taaladviesgeving. Constructies die door de ANS, VRT of *Taaladvies.net* niet als standaardtaal worden beschouwd, zijn dat voor de politici heel vaak wél. Slechts zeven items halen de 50% niet, en daarvan zijn er twee die voor ANS en *Taaladvies.net* wél standaardtaalig zijn. De helft van alle items haalt heel hoge waarderingcijfers: 70% of meer. Voor de politieke elite zijn ook beruchte evergreens van de Vlaamse taalzuivering als het hypothetische *moest* (12), de doorbreking van de werkwoordelijke eindgroep (9, 13) of *telkens* als voegwoord (30) standaardtaal.

Een tweede vaststelling is dat *Taaladvies.net* van de drie bronnen de werkelijkheid het dichtst blijkt te benaderen, de VRT staat er het verst van af. Van de constructies die voor de meerderheid van de politici standaardtaal zijn (vanaf item 8) én die door de taaladviesbronnen vermeld worden, keurt *Taaladvies.net* er slechts 26% af (5/19), de ANS 60% (15/25) en de VRT 83% (15/18). De VRT-adviezen blijken nog sterk geïnspireerd te zijn door de Noord-Nederlandse norm, maar ook het veel inclusievere *Taaladvies.net* (of in elk geval het informantenpanel) heeft zich daar nog niet helemaal van losgemaakt. Het gaat daarbij trouwens niet altijd over wat Nederlanders aanvaardbaar achten, maar over wat de taaladviseurs denken dat Nederlanders verwachten. Het is bijvoorbeeld niet noodzakelijk zo dat onze noorderburen het adjectief tussen *het* en een *het*-woord (zoals in 27. *het volgend dossier*) altijd verbuigen. Ten slotte stellen we opnieuw (zoals in deel 1) vast dat de cijfers wellicht een iets te conservatief beeld van de werkelijkheid geven

doordat de politici zich soms laten leiden door ‘sociale wenselijkheid’. Bij de lagere scores zitten er bijvoorbeeld een paar gevallen die voor ANS en *Taaladvies.net* wél standaardtaal zijn. Het gaat om bekende ‘papieren’ regels als die voor het prospectieve *om* (5) en vooral voor het *hen-hun*-onderscheid (1). Mogelijk kennen veel respondenten de regels en is die kennis of hun regelgetrouwheid sterker dan hun intuïtie of intentie. De invloed van sociale wenselijkheid is nog waarschijnlijker waar het gaat om de plaats van het voltooid deelwoord in een werkwoordelijke eindgroep. Voor de ANS en *Taaladvies.net* zijn alle volgordemogelijkheden standaardtaal, maar de vooropplaatsing (de ‘groene’ volgorde) is de meest neutrale, de meest frequente ongeacht regio of stijl. Verbazingwekkend is dan ook dat we slechts 63 resp. 72 noteerden voor de items 11 en 18, wat betekent dat een kwart tot meer dan een derde van de politici de meest gewone constructie niet tot de standaardtaal rekent. Mogelijk zetten werkwoordelijke eindgroepen, waarvoor zo vaak gewaarschuwd wordt in het taalonderwijs, een alarmsysteem in werking dat tot hypercorrecte reacties leidt, of tot een algehele verwarring, want de andere volgordes (14, 15, 16) krijgen ongeveer dezelfde waardering als de neutrale.

Opinies

Aan de enquête was een open vraag toegevoegd waarmee verkennend gepeild werd naar de houding van de politici tegenover variatie binnen de Nederlandse standaardtaal. Aanvaardden ze meer bepaald een Belgisch-Nederlandse standaardtaalvariant?

Grof geschetst antwoordt de overgrote meerderheid van de politici (zo’n 90%) duidelijk, expliciet positief (al zijn er grenzen, vinden sommigen). Ze geven te kennen dat een eigen variant onvermijdelijk is door de historische en culturele verschillen tussen Noord en Zuid, en noodzakelijk omdat die uitdrukking geeft aan de maatschappelijke eigenheid: ‘in een multiculturele samenleving zonder grenzen, hebben mensen nood aan een erg nabije houvast om zich sterker te voelen in die grote diverse wereld’. Bovendien, ‘strikt normeren heeft geen zin: de werkelijkheid van het taalgebruik is altijd sterker’. Eén volksvertegenwoordiger zet zich actief in voor het Belgisch-Nederlands door zijn lidmaatschap van de Plezantclub, ‘die zich verzet tegen de opmars van het woord ‘leuk’, dat veel minder plezant klinkt’.

Een negental politici staat afwijzender, hoewel ze zeker niet allemaal tegen variatie zijn. Die moet wel zeer beperkt blijven. Verkavelingsvlaams of het ‘brabbeltaaltje’ van tv-series keuren ze af. Slechts één respondent verzet zich duidelijk tegen een inclusieve, bicultrische benadering en kiest resoluut voor de Noord-Nederlandse norm. Opmerkelijk en ironisch is dat hij tegelijk behoort tot de meest Vlaamsgezinde politici als we kijken naar de resultaten op de grammatica- en woordenschattest. Hij beschouwt namelijk 69 procent van de Belgisch-Nederlandse testitems als standaardtaal, terwijl het gemiddelde 66 procent is. Enkele voorbeelden: *terug* (‘opnieuw’), *het is belangrijk van resultaten te halen, laten liggen heeft*. Anderzijds keurt deze respondent items af die in Nederland wel gebruikelijk zijn, o.a. *had zullen gaan, op had mogen bellen*. Bewust zet deze respondent zich ertegen af, onbewust werkt hij intussentide mee aan de bicultrische ontwikkeling, die volgens hem zal leiden tot ‘de opsplitsing van het Nederlandse taalgebied’. Daarmee bevestigt hij misschien nog overtuigender dan de tegenpartij dat de ontwikkeling van Belgisch-Nederlands onvermijdelijk is.

Conclusie

Standaardtaal is geen evident, absoluut begrip. Verschillende taalgebruikers hebben verschillende opvattingen over wat ertoe zou moeten behoren (van exclusief tot inclusief). En zelfs al hebben ze dezelfde of gelijklopende overtuigingen, dan nog kan een specifiek taalelement voor de een standaardtaal zijn, voor de ander niet. Dat geldt voor alle taalgebruikers, ook voor toppolitici, ook voor taaladviseurs. Alleen moeten de laatsten zich daar nog meer van bewust zijn omdat ze de bakens uitzetten. Om te weten te komen wat in Vlaanderen voor de meesten als standaardtaal geldt, wat nu precies algemeen Belgisch-Nederlands is, moeten ze zo goed mogelijk de verwachtingen van de taalgebruikers proberen in te schatten over wat bruikbaar is in formele situaties. Daarbij mogen ze zich niet beperken tot taalprofessionelen. Anders krijgen we, zoals nu het geval is, een te beperkte en dus onjuiste afbakening van het Belgisch-Nederlands. Politici, die volgens *Taaladvies.net* expliciet deel uitmaken van de ‘spraakmakende gemeente’, moeten dan ook daadwerkelijk bevraagd worden. De vraag is zelfs of dat niet vooral bij dergelijke niet-taalprofessionele informanten moet gebeuren, die ter zake betere, minder bevooroordeelde ‘volksvertegenwoordigers’ zijn.

Wie een inclusief standpunt huldigt, zoals de Taalunie zelf, mag daarom hopen dat het informantenpanel van *Taaladvies.net* (de Taaltelefoon) in de toekomst anders wordt samengesteld en dat ook bij de totstandkoming van de nieuwe versie van de ANS, die verwacht wordt in 2018, van dat verruimde panel gebruikgemaakt zal worden.

Er valt nog meer te hopen. Zou het bijvoorbeeld niet goed zijn als niet alleen *Taaladvies.net* en ANS meer convergeerden en (nog) beter de verwachtingen van de reële normbepalers weergaven, maar als ook andere taaladviesbronnen dat zouden doen, zoals het invloedrijke *VRTtaal.net*? Zou het niet goed zijn als de blijkens de feiten veel minder inclusieve Vlaamse openbare omroep, gesubsidieerd door de overheid, zijn adviezen afstemde op die van de Taalunie, onze taaloverheid? Misschien kan de volgende lichte volksvertegenwoordigers zich over die vraag buigen en het Vlaamse taalbeleid ter zake op punt stellen.

Literatuur

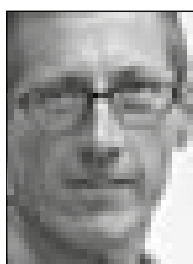
Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij en M.C. van den Toorn (1997), *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen/Leuven: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn.

Johan De Schryver is docent Nederlands aan de subfaculteit Letteren van de KU Leuven, campus Brussel. Hilde De Saedeleer is aan dezelfde instelling masterstudente toegepaste taalkunde en nam voor haar bachelorpapier de besproken enquête af bij de Vlaamse volksvertegenwoordigers.

e-mail: johan.deschryver@kuleuven.be

Ik heb altijd geleerd dat ...Goed en fout en de rol van het geheugen in taaladvisering en onderwijs

DIRK CALUWÉ

Beweren dat taal verandert, is een open deur intrappen, maar hoe klein de veranderingen soms ook zijn, steeds weer zie je dat die aanleiding kunnen geven tot heftige discussies en emotionele reacties. Het gaat dan al vlug over wat men zelf 'altijd geleerd heeft', over taalfouten die steeds meer gemaakt worden en over taalverloedering.

De taalkundige die de veranderingen beschrijft, kijkt meestal onwennig naar die reacties. Hij kan zijn activiteit alleen maar verantwoorden met de boodschap dat taal niet inherent goed of fout is, dat elke natuurlijke taal constant in beweging is en dat we op ontwikkelingen in de taal niet echt veel vat hebben. In dit artikel sta ik stil bij de spanning tussen descriptie en prescriptie, en de rol die het geheugen daarin speelt.

Voor veel taalgebruikers speelt het normatieve aspect een belangrijke rol in hun opvattingen over wat taalkennis of taalvaardigheid is. Het gaat te ver om te beweren dat het onderwijs daarvoor als hoofdverantwoordelijke aan te wijzen is, maar het is wel degelijk het onderwijs dat de ideeën over goed en fout voedt. Zowel in het moedertaal- als in het vreemdetalenonderwijs zijn goed en fout sleutelbegrippen. Op school doen we jarenlang moeite om foute spellingen, woorden en formuleringen te vervangen door correcte.

Onderwijs

Op het vlak van het woordgebruik heeft dat leerproces voor de moedertaal een erg wisselend succes. De als correct gepropageerde woorden en formuleringen slagen er vaak niet in om werkelijk in het geheugen te blijven hangen omdat er een sterke concurrentie is van de woorden die via het natuurlijke taalleerproces in de thuistaal en de persoonlijke omgeving verworven zijn.

Maar tegelijk is het jonge brein in veel gevallen wel erg ontvankelijk voor de inprenting. Als een leerkracht of docent maar vaak genoeg herhaalt dat een woord fout is, kan de rode streep heel diep in het geheugen gegrift zijn. De herkenning van de fout wordt dan een reflex, zoals duwen op het rempedaal bij rode stoplichten in het verkeer.

Zodra leerlingen en studenten de schoolbanken verlaten hebben, zwakt het proces van inprenting van goede en foute vormen af omdat er dan veel minder 'waakhonden' zijn zoals in de schoolcontext. Het residu van de schoolcarrière is dan een grotere of kleinere set van fouten en de bijbehorende correcte vormen, die meegenomen wordt naar de beroepswereld. Voor zover ik weet, is er geen onderzoek naar gedaan, maar op basis van de taaladviespraktijk kan ik alleen maar vermoeden dat dat residu van sterk ingeprente fouten van taalgebruiker tot taalgebruiker sterk verschilt, maar dat het behoorlijk lang meege dragen wordt. Een leerkracht of docent draagt in die zin een grote verantwoordelijkheid. Welke taalkwesties verdienen het om extra aandacht in het correctiebeleid te krijgen omdat ze het waard zijn te overleven als residu van afgeleerde taalfouten?

De rol van het geheugen voor de taalkennis komt ook mooi tot uiting bij de spelling. Woordbeelden zijn zo sterk in ons geheugen gegrift dat we het lastig vinden om die te veranderen. In discussies over spellingwijzigingen beschouwen taalgebruikers de aantasting van het woordbeeld gemakkelijk als een rechtstreekse aanval op hun eigen taalvaardigheid of op de taal zelf. Bij oudere generaties is de weerstand nog groter omdat die al langer aan de bestaande woordbeelden gewend zijn. Tegelijkertijd zijn het vaak dezelfde mensen die klagen dat de spelling te moeilijk is en vereenvoudigd moet worden. Wat men dikwijls met veel moeite en inspanning geleerd heeft, is op die manier tegelijkertijd een onwrikbaar referentiepunt én een bron van frustratie. Zoals bij kwesties over goed en fout woordgebruik kan het geheugen de taalgebruiker daarbij dus behoorlijk parten spelen.

Taaladvies

Taaladviseurs worden in hun beroepspraktijk geconfronteerd met een vergelijkbaar probleem. Een taaladviseur probeert zo professioneel mogelijk te antwoorden op de vraag wat goed en wat fout is, wat standaardtaal is en wat niet, maar hij weet dat in wezen elk advies dat hij geeft of publiceert, vroeg of laat herroepen kan moeten worden omdat de taalrealiteit veranderd is. Dat leidt tot een vreemde paradox: hoe beter de taaladviseur zijn best doet om de adviezen in de praktijk te laten doorwerken, hoe nefaster die adviezen kunnen zijn op het moment dat het duidelijk wordt dat ze niet langer aangehouden kunnen worden. De taaladviseur leeft bij de gratie van de taalgebruiker die probeert het taaladvies ter harte te nemen, maar bestendigt op die manier ook de gebrandmerkte varianten. De geleverde inspanningen om een fout in het geheugen te griffen, zijn op het moment dat de fout niet langer als fout beschouwd wordt, dan juist een hinderpaal. Het stoplicht blijft dan rood.

In deze digitale tijden speelt deze problematiek meer dan vroeger omdat taaladviezen door het internet algemeen toegankelijk zijn geworden. Websites voor taaladvies (*Taaladvies.net*, Genootschap Onze Taal, VRT en Taaltelefoon) worden intensief geconsulteerd en zijn daardoor ook meer en meer tot het publieke domein gaan behoren. Taaladviseurs en taaladviesdiensten dragen op die manier ook een grote verantwoordelijkheid: welke taalvarianten verdienen het om duidelijk een negatief label te krijgen en zo een plaats te verwerven in het collectieve digitale geheugen? Vanuit een leerperspectief kun je de vraag ook anders stellen: kunnen het onderwijs en de adviespraktijk niet beter een descriptief en relativistisch standpunt innemen door niet langer in termen van goed en fout te opereren? Het antwoord daarop is ja en nee.

Normenkader

Het is mijn overtuiging dat zowel taaladviseurs als taaldocenten duidelijk moeten maken welk normenkader ze hanteren bij uitspraken over goed en fout. Bij spellingkwesties is het normenkader algemeen bekend: de officiële spelling in de Woordenlijst (*Woordenlijst.org*) is verplicht voor het onderwijs en de overheid. Spellingadviezen hebben in die zin ‘kracht van wet’.

Voor lexicale en grammaticale kwesties ligt het anders, omdat er geen centraal gezag is dat vastlegt wat goed en fout is. *Taaladvies.net* en *Taaltelefoon.be* zijn weliswaar ook sites van de overheid, maar de adviezen over lexicale en grammaticale kwesties hebben op die sites alleen maar een adviserend karakter (zie daarover <http://taaladvies.net/taal/advies/verantwoording/>). Het is in de praktijk ondoenbaar om bij elk advies toe te lichten hoe het precies tot stand gekomen is, maar een algemeen inzicht in de manier waarop taaladviezen

tot stand komen, is van cruciaal belang. Daarom zijn er op *Taaladvies.net* ook teksten opgenomen die toelichten wat er onder het begrip standaardtaal verstaan wordt (<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85>) en wat de werkwijze voor de totstandkoming van de adviezen is (<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/86>).

Hieronder licht ik enkele aspecten van de adviespraktijk toe die volgens mij ook voor het onderwijs belangrijk zijn. Ik sta daarbij stil bij de normatieve principes die Jan Renkema in de *Schrijfwijzer* noemt.

Naslagwerken

Bij elke kwestie die voor *Taaladvies.net* wordt uitgezocht, wordt eerst de informatie daarover uit de naslagwerken in kaart gebracht. Die gegevens hebben alleen maar een verkennende functie. Een advies kan uiteindelijk helemaal anders luiden dan wat in de naslagwerken staat. Iets wat traditioneel afgekeurd wordt, kan dus toch als correct beschouwd worden. Recente voorbeelden daarvan zijn *in het algemeen* (in de betekenis ‘over het algemeen, doorgaans, meestal’), *zetel* (standaardtaal in België in de betekenis ‘zitmeubel’), *solden* (standaardtaal in België voor *koopjesperiode*).

Woordenboeken, naslagwerken en adviesboeken zijn belangrijke hulpmiddelen, maar bronnen lopen de facto altijd achterop in de beschrijving van de taalwerkelijkheid, ook al zijn er onder andere door de digitalisering van woordenboeken meer mogelijkheden voor tussentijdse updates. Het blijft daarom belangrijk om leerlingen en studenten kritisch te leren omgaan met de informatie uit de bronnen. Als ze later in het beroepsleven staan, moeten ze weten dat het geen zin heeft om te blijven terugvallen op de autoriteit van oude naslagwerken of de leerboeken uit hun schooltijd.

Statistische norm en attitudenorm

De twee belangrijkste normen voor *Taaladvies.net* zijn de statistische norm en – in aanvulling op het rijtje met normen van Jan Renkema – de attitudenorm. De statistische norm houdt verband met de gebruiksfrequentie. Met behulp van zoekmachines zoals Google en digitale krantencorpora zoals Mediargus en LexisNexis wordt gekeken hoe vaak bepaalde vormen of gebruikswijzen ervan in de praktijk voorkomen. Vormen of gebruikswijzen die in het hele taalgebied erg vaak voorkomen of in verhouding tot andere vormen met dezelfde betekenis en/of functie niet marginaal te noemen zijn, komen in principe in aanmerking voor het label ‘standaardtaal in het hele taalgebied’ op *Taaladvies.net*. Vormen of gebruikswijzen die respectievelijk alleen in België of alleen in Nederland frequent voorkomen, kunnen het label ‘standaardtaal in België’/‘standaardtaal in Nederland’ krijgen.

Bij kwesties die in dat onderzoek een onduidelijk beeld opleveren of duidelijk in tegenspraak zijn met wat in de naslagwerken staat, wordt er daarna onderzoek gedaan naar de attitudenorm. Daarbij wordt informatie verzameld over de aanvaardbaarheidsoordelen die taalgebruikers uitspreken over bepaalde vormen of gebruikswijzen. Er wordt in zulke gevallen niet alleen geteld hoe vaak iets in de praktijk voorkomt, maar ook hoe vaak iets als standaardtaal/geen standaardtaal benoemd of ervaren wordt. Voor dat onderzoek wordt een beroep gedaan op een vast informantpanel. Het panel voor *Taaladvies.net* bestaat uit ongeveer zeventig Vlamingen en Nederlanders die professioneel met taal bezig zijn of taalgevoelig zijn, zoals leerkrachten, journalisten en tekstschrijvers. Aan het panel wordt een paar keer per jaar een reeks met korte tekstjes ter beoordeling voorgelegd. Bij elke tekst wordt aan de panelleden gevraagd welke woorden of wendingen ze niet kennen, welke woorden of wendingen ze zelf niet zouden gebruiken, en welke woorden of wendingen ze in de standaardtaal niet juist of niet aanvaardbaar vinden. Door het informantpanel krijgen de taaladviseurs een beeld van de kennis van taalvarianten én de attitudes die de informanten ertegenover hebben.

Het grote voordeel van het internet is dat ook leerlingen en studenten gebruik kunnen maken van bijvoorbeeld Google om een beeld te krijgen van taalvariatie. Het is belangrijk om leerlingen daarover ook inzichten te bezorgen. Op welke manier kan Google mij iets leren over taal en taalgebruik, maar ook: op welke manier kan Google mij op het verkeerde been zetten als het om goed en fout gaat? Google kan bijvoorbeeld erg nuttig zijn om een beeld te krijgen van de variatie in het gebruik van de tussen-*s* in samenstellingen (bijvoorbeeld *tijdgeest/tijdsgeest*), maar voor het aaneenschrijven van samenstellingen is Google vaak misleidend omdat allerlei foute spellingen naast elkaar voorkomen. In dat geval is het belangrijk dat leerlingen en studenten weten op welke websites ze betrouwbare informatie over de spellingregels vinden en hoe ze de regels moeten toepassen. In de schoolpraktijk kan elke klasgroep ook als informantpanel fungeren. Elke klasgroep kan uitspraken doen over: wat gebruik ik, wat vind ik goed, wat vind ik fout? Dat soort informatie is een prima uitgangspunt om het fenomeen taalvariatie en het begrip standaardtaal bespreekbaar te maken.

De frequentie- en attitudegegevens die voor de adviezen op *Taaladvies.net* verzameld worden, leveren bij veel kwesties een duidelijk beeld op, maar geregeld is dat allesbehalve zwart-wit. Bij zulke gevallen is er een grote spanning tussen de statistische norm en de attitudenorm, dat wil zeggen tussen wat sommigen zeggen en wat anderen beweren te moeten zeggen in de standaardtaal. Als het beeld onscherp blijft, wordt dat ook zo verwoord op *Taaladvies.net*. Dat is onder andere het geval bij Belgisch-Nederlandse woorden die in de praktijk heel vaak voorkomen, maar waarvoor er toch nog duidelijk een negatieve attitude heerst, bijvoorbeeld omdat het algemeen bekende kwesties uit de taaladviestraditie zijn. Voorbeelden daarvan zijn *best* in de betekenis van *het best*, *terug* in de betekenis van *weer*, *begoed*, *frigobox*, *toekomen* in de betekenis van *aankomen*. Die gevallen zijn een bevestiging dat taal zich niet gemakkelijk in de duale structuur 'goed/fout' laat dwingen en dat de

soms jarenlange inspanningen om bepaalde woorden te weren, niet altijd het verhoopde resultaat opleveren. Ook voor een taaldocent is het belangrijk dat hij niet altijd uitspraken doet in termen van zwart of wit. Op die manier kunnen leerlingen en studenten beter voeling krijgen met de effectnorm of de communicatieve norm: in welke contexten zijn welke varianten duidelijk/gepast, in welke contexten zijn welke varianten onduidelijk/ongepast, en wat zijn dan de alternatieven? Het is vooral door kennis over de alternatieven dat de registergevoeligheid en het inzicht in taalvariatie kunnen groeien.

Voor *Taaladvies.net* spelen de historische norm, de logische norm, de zuiverheidsnorm en de esthetische norm een secundaire rol. De taaladviseur laat zich niet in de eerste plaats door die principes leiden om een oordeel over varianten uit te spreken. Hij probeert op basis van de commentaren uit het panelonderzoek wel een beeld te krijgen van de manier waarop zulke normen de attitude van taalgebruikers beïnvloeden. Waar dat nuttig is, worden ze in de adviezen als verklaring gegeven voor de attitude van taalgebruikers. Voor de onderwijspraktijk is dat ook belangrijk. Zo kan een sterke nadruk op het gebruik van begrippen als tautologie, pleonasme, barbarisme, gallicisme en anglicisme leerlingen en studenten te veel de indruk geven dat taal een logisch systeem is of dat taal correct is als ze gezuiverd is van elementen van vreemde oorsprong. Zulke begrippen zijn pas zinvol in een breder kader over wat de bepalende factoren zijn voor goed en fout in taalkwesties.

Conclusie

De bovenstaande aspecten maken het niet alleen voor een taaladviseur maar ook voor een taalleerkracht minder comfortabel dan vroeger. Het is gemakkelijker om zonder verantwoording de etiketten goed en fout op varianten te plakken, of te kiezen voor een relativisme waarin het onderscheid tussen goed en fout niet langer als een relevant leerdoel wordt geformuleerd. Wie wel de uitdaging aangaat om zijn normenkader te expliciteren, kan leerlingen en studenten een betere basis geven voor de manier waarop ze later in de beroepspraktijk met de concepten goed en fout kunnen omgaan. Schoolkennis kan op die manier meer kennis voor het leven worden. Het devies kan dan zijn: 'Ik heb altijd geleerd dat ..., maar ik weet nu dat ...'

Dirk Caluwé is hoofd van de dienst Taaladvies van de Vlaamse overheid. In die functie coördineert hij de werkzaamheden van de Taaltelefoon en is hij betrokken bij de dienstverlening voor Taaladvies.net, de taaladviesite van de Nederlandse Taalunie. Hij is lid van het Taaladviesoverleg en de Commissie Spelling van de Nederlandse Taalunie.

e-mail: dirk.caluwe@dar.vlaanderen.be

Engelse biografie van het Nederlands

FILIP DEVOS

Een primeur in de Nederlandse taalkunde en voor de Nederlandse taal: voor het eerst verscheen in het Engels een (wetenschappelijke) geschiedenis van het Nederlands. Bij Oxford University Press kwam, na *German. Biography of a Language* van Ruth Sanders, een tweede 'biografie' van een Europese taal uit: *Dutch. Biography of a language*. Auteur is de Vlaamse emeritus hoogleraar Nederlandse taalkunde aan de Vrije Universiteit Brussel Roland Willemyns. Willemyns heeft zijn boek recent zelf toegelicht in een interview met dit tijdschrift (zie *Over taal*, 2013-3, blz. 59-61).

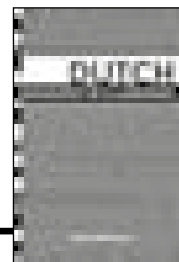
Willemyns doet onderzoek over historische taalkunde, sociolinguïstiek, dialectologie, Middelnederlands en de geschiedenis van het Nederlands. De historische sociolinguïstiek is zijn specialiteit. Van zijn hand verscheen eerder in 1993 in samenwerking met Jan De Vries en Peter Burger *Het verhaal van een taal, negen eeuwen Nederlands* (uitgeverij Prometheus). *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden* verscheen in 2003 (Standaard Uitgeverij en Het Spectrum). En met Nicoline van der Sijs publiceerde hij in 2009 *Het verhaal van het Nederlands, een geschiedenis van twaalf eeuwen* (uitgeverij Bert Bakker). De nieuwe Engelstalige geschiedenis van het Nederlands schreef Willemyns op basis van deze werken.

Hij beschrijft in *Dutch. Biography of a language* de historische, geografische en sociale aspecten van het Nederlands, dat door ongeveer 23 miljoen mensen gesproken wordt. Centraal staan taalcontact en taalconflict ('the connecting thread in its history', noemt hij het). Willemyns schrijft in zijn inleiding: '*Dutch: Biography of a Language* describes and analyzes the Dutch language in all its historical, geographic, social and cultural aspects and variation'.

'Het boek schetst de ontwikkeling van het Standaardnederlands en zijn dialecten, en zoomt in het tweede deel in op het hedendaagse Nederlands en zijn dia-

lecten, waarvan sommige dreigen te verdwijnen', aldus Willemyns in bovenvermeld interview. Naast een inleiding bevat het boek 10 hoofdstukken. Hoofdstuk 1 focust op de vraag wie Nederlands spreekt en waar. Hoofdstukken 2 t.e.m. 6 gaan in op de geschiedenis van het Nederlands. Het Oudnederlands, het Middelnederlands, het vroegmodern Nederlands, en het Nederlands in de 19de eeuw en de 20ste eeuw zijn hier achtereenvolgens de thema's. Hoofdstuk 7 behandelt 'Colonial Dutch', hoofdstuk 8 'Afrikaans', en in hoofdstuk 9 geeft de auteur een toekomstvisie ('Progress or Decay?'). Het 10de en laatste hoofdstuk bevat (per hoofdstuk) verdere literatuursuggesties. Daarna volgen een bibliografie en een index.

Van het Nederlands wordt wel eens beweerd dat het de best of meest uitvoerig beschreven taal ter wereld is, zowel wat de interne als de externe geschiedenis betreft. Dit boek is daar een bevestiging van. Studenten Nederlands aan een van de 250 buitenlandse universiteiten waar Nederlands gedoceerd wordt, zullen hier alvast wel bij varen. Het boek is zeer toegankelijk geschreven, mede door de vele citaten, illustraties en kaarten. De studenten Nederlands extra muros zullen de eerste bladzijde allicht al meteen leuk vinden, waar Willemyns vertelt over de 16de-eeuwse Antwerpenaar Joannes Becanus, die beweerde dat onze taal niet alleen de mooiste, maar ook de oudste ter wereld was.

Roland Willemyns, *Dutch. Biography of a language*. Oxford: Oxford University Press, 2013, ISBN 9780 19 985871 2, 289 blz., 22,99 €.

Algemeen Onbeschaafd Nederlands

FILIP DEVOS

Met veel persaandacht werd het boek aangekondigd: eind 2013 zou na zes jaar een uitgebreide, volledig herziene editie verschijnen van het oorspronkelijk in 2007 bij uitgeverij BZZTôH in 's Gravenhage verschenen *Woordenboek van platte taal* (zie *Over taal*, 2009-4, blz. 109).

De makers van het nieuwe *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands. Van aarsgewei tot zweefteef* (voortaan AON), Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar, deden daartoe in 2012 al verschillende oproepen in de Vlaamse media (zie ook www.onbeschaafdnerlands.be). In het vorige woordenboek waren immers weinig of geen 'onbeschaafde woorden' uit Vlaanderen opgenomen. Aalbrecht en Wagenaar hebben beiden werkervaring bij het Instituut voor Nederlandse Lexicologie en bij Van Dale Lexicografie. Ze hebben de opbouw van het AON alvast grondig doordacht.

Het 'smeuïgste woordenboek van het Nederlandse taalgebied', geïllustreerd met de 'meest scabreuze citaten' uit de Nederlandstalige literatuur, kondigt de achterflap aan. Naast een voorwoord van Ronald Giphart, een korte inleiding, uitvoerige gebruiksaanwijzingen en een lijst van redactionele tekens en afkortingen, komen in het AON ruim 7000 woorden en uitdrukkingen alfabetisch aan bod: van *020 Gaza* ('Amsterdam-West') tot *zwitser* (*zo zat als een zwitser*, 'stomdrongen'). De ondertitel zelf heeft het over van *aarsgewei* ('brede, geometrische tatoeage op de onderrug') tot *zweefteef* ('vrouwelijke zwever', 'stewardess'). Dat is zeker een aantrekkelijker ondertitel.

Wat heet onbeschaafd?

'Obsceen, vulgair, ordinair, plat, gênant, taboe, slang ...', vermeldt de cover. In dit woordenboek komen 'ruim 7000 woorden en uitdrukkingen over taboeonderwerpen als seks, ziekte, drank, misdaad en dood' aan bod. Vaak gaat het om 'scheldwoorden, straattaal en Bargoens'. In hun inleiding hebben de auteurs het over woorden met een beperkte gebruiksmogelijkheid, door hun negatieve connotatie of gevoelswaarde. Woorden 'met een laag sociaal aanzien' dus, en dat kan veranderen in de tijd. Denken we maar aan de betekenisontwikkeling van woorden als *meid* of *wijf*. Vaak zijn het 'politiek niet correcte woorden'. De auteurs bakenen hun criteria

verderop strikter af: in het AON komen woorden voor (1) met een beperkte gebruikssfeer, (2) die voorkomen in het algemeen Nederlands dat wordt gesproken in Nederland, België en Suriname, en dat (3) gedurende de laatste vijftig jaar. Het betreft dus een hedendaags woordenboek.

Alleen de 'platte' betekenissen van woorden worden gegeven, niet de neutrale (bijvoorbeeld bij *perzik* niet 'vrucht', maar wel 'vrouwelijk geslachtsdeel', bij *muis* niet 'knaagdier', maar wel 'vrouwelijk geslachtsdeel', 'alredaagse persoon').

Er wordt gefocust op 'Nederlands dat je niet in elk gezelschap kunt gebruiken'. Het gaat bijvoorbeeld om 'vloeken, verwensingen of platte woorden voor seks,' zeggen Aalbrecht en Wagenaar verder, erop wijzend dat woorden op zich niet 'plat' zijn. Belangrijk is hoe de gebruiker omgaat met woorden, en dat verschilt afhankelijk van persoon, tijd en situatie. Het AON bevat dus veel eufemismen (zoals *ding*, *het doen*, *iets met iemand hebben*, *hobbykamer*, *happy ending*). In een interview stelden de samenstellers dat uit verschillende studies blijkt dat het eerste wat mensen doen als ze een woordenboek in handen krijgen, 'de vieze woorden opzoeken' is. 'In ons woordenboek is het dus elke pagina raak', voegden ze daar leukjes aan toe. De woorden die het vaakst online worden opgezocht in *Van Dale* bijvoorbeeld, blijken *kut* en *neuken* te zijn.

Opbouw

Het AON volgt de opbouw van het *Woordenboek van platte taal* uit 2007. Elk artikel heeft vier niveaus:

- een kop met 'grammaticalia' en herkomstinformatie. De herkomst van de betekenis wordt gegeven, niet die van het woord. De samenstellers geven geen dateringen, omdat er weinig info daaromtrent beschikbaar is/was. Woordenboekmakers waren vroeger 'te netjes of te preuts om niet-neutrale betekenissen van woorden op te nemen';
- de betekenis;
- vaste verbindingen (collocaties);
- citaten.

De laatste twee niveaus komen niet altijd aan bod.

Naast de trefwoorden zijn tussen de lemma's door in het AON ook kaderteksten opgenomen: een 40-tal columnachtige teksten met 'overkoepelende observaties', bijvoorbeeld rond 'geil', 'kut', 'prostitutie', 'scheldwoorden' of 'wc'. Naar die kadertjes wordt in de lemma's zelf verwezen met het symbool □. Ruim de helft van de kadertekstjes handelt over subthema's van seks, een taboeonderwerp dat in dit AON het gros van de platte taal uitmaakt. Naast kaderteksten zijn er (achter in het boek) ook thematische verzamelingen van betekenisverwante woorden binnen een betekenisdomein. Onder 'bordeel' bijvoorbeeld vinden we een 35-tal synoniemen, van *académie d'amour* over *huis van vermaak*, *peeskamer* en *seksclub*, tot *wipperceel*. Niet toevallig hebben *kut* en *lul* ontzettend veel synoniemen, in casu respectievelijk een 145-tal en een 240-tal. De verbanden tussen synoniemen worden dan uitgewerkt in een kadertekst/column.

Ten slotte bevat het AON een bronnenlijst. Veelgeciteerde auteurs zijn Campert, Carmiggelt, Hermans en Reve. We vinden maar enkele Vlamingen (Berckmans, Boon, Ruyslinck, Streuvels), naast een Franse auteur, Apollinaire.

bouwwakkersdecolleté (het, -s; -decolleteetje) {van *bouwwakker* en *decolleté*, naar de beroepsgroep waar bij dit vaak voorkomt} zichtbare bilnaad boven de broekrand door het vooroverbuigen □ reet; synoniem: bouwwakkersreet, kontdecolleté², reetspleet², stratenmakersdecolleté

gruwelijk {jeugdtaal, oorspr. 'schrik inboezemend, verschrikkelijk'} I (bnw., -er, -st) cool, heel leuk II (bw.) in hoge mate, erg III (tw.) uitroep als iets heel cool, leuk wordt gevonden

melkboer (de, -en, -tje) {toespeling op de gedachte dat een vrouw als haar man niet thuis is seks heeft met de melkboer, die vroeger dagelijks langskwam} *de elektrische melkboer vibrator* □ speeltje; *van de melkboer zijn* verwekt zijn in een overspelige relatie van de moeder

poepen (poepste, h. gepoept) I {oorspr. 'een wind laten', klanknabootsend gevormd} zich ontlasten □ uitwerpselen ■ *in zijn broek° poepen (van angst), dat is poepen zonder douwen* heel gemakkelijk; *iets komt op(zetten) als poepen* plotseling en dringend ∴ Nou-ja, tenslotte is de wc zo'n beetje mijn handelsmerk geworden, mijn gimmick, als het ware. Bovendien, poepen doet in belangrijkheid niet onder voor eten, waar iedereen altijd de mond van vol heeft! SCHIP-PERS² II {Vlaams, nevensvorm van *poppen* 'het minnespel' spelen} neuken □ neuken

Op het eerste gezicht (je leest een woordenboek natuurlijk normaal niet van a tot z), worden in het AON maar weinig woorden als 'Vlaams' bestempeld: *doefus* ('sukkel'), *flik* ('politieagent'), *foef* ('vrouwelijk geslachtsdeel'), *foefbrommer* ('vibrator'), *foefelaar*

('prutser', 'fraudeur'), *foorwijf* ('scheldwoord voor een vrouw'), *gar-devil* ('politieagent'), *een broek vol goesting hebben* ('geil zijn'), *loes* ('vrouwenborst'), *de patatten afgieten* ('plassen'), *poepen* ('neuken'), *het hol van Pluto* ('afgelegen, lastig bereikbare plaats'), *scheefpoepen* ('vreemdgaan'), *smossen* ('tongzoenen'), *tentslet* ('meisje dat tijdens een meerdaags popfestival met verschillende mannen seks heeft'), *tettagère* ('vrouwenborsten') en *zotteklap* ('onzin'). Er komen dus al bij al maar weinig Vlaamse woorden en uitdrukkingen aan bod. Daarnaast is (en blijft) natuurlijk moeilijk te bepalen wanneer iets (voor iemand) een 'plat' woord is.

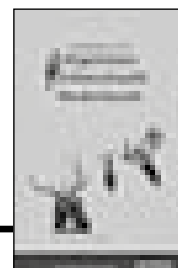
Waardevol

Het AON is ongetwijfeld een overheerlijke aanvulling op de al immens rijke Nederlandse lexicografie. Dat valt alleen maar toe te juichen. Niet alleen is het AON een leuk bladerboek om in te snuffelen, maar ook biedt het heel wat mogelijkheden voor verder taalkundig onderzoek naar, bijvoorbeeld:

- metaforiek, metonymie en betekenisontwikkeling: *kont*, van Mnl. *conte* 'vrouwelijk geslachtsdeel';
- ontleningsprocessen: *minetten*, naar Fr. 'poesje'; *bimbo* via Engels van It. *bambino* 'baby'; *bordeel* van Fr. *borde* 'hut, krot'; *plee* van Fr. *plait-il?*;
- woordvormingsprocedures: afkortingen zoals *odol*, *sm*, *milf*, *wop* ('wippen, ontbijten, pleite!') of samenstellingen als *lulkous* en *muggentietjes*.

Ook de psychologie en de (cultuur)sociologie/interculturele studies kunnen er wat aan hebben. Nogal wat namen van 'standjes' bijvoorbeeld verwijzen naar landen/nationaliteiten (*op zijn Corsisch / Engels / Frans / Italiaans / Grieks / Spaans / Turks*, naast onder meer *Franse bediening* of *Franse ziekte*).

Kortom, wat de auteurs in een van hun kaderstukjes schrijven (meer bepaald over *kut*, en daarbij verwijzend naar de ondertitel van Louis Paul Boons *Mieke Maaiké's obscene jeugd*), kan zeker een ruimere toepassing krijgen: 'Het kutodelisch verschijnsel heeft meer dan genoeg facetten om er een proefschrift aan te wijden'.

Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar, *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands. Van aarsgewei tot zweefteef*. Houten/Antwerpen: Unieboek/Het Spectrum (Prisma woordenboek), 2013, ISBN 978 90 00 311859, 350 blz., 16,99 euro.

Het Frans als lingua franca

FILIP DEVOS

De *Negentiende Eeuw*, opgericht in 1977, is het wetenschappelijke tijdschrift van de Werkgroep De Negentiende Eeuw (opgericht in 1976). Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar en publiceert artikelen op het gebied van de geschiedenis, kunstgeschiedenis, letterkunde en ‘flankerende disciplines’. Ieder jaar verschijnen twee themanummers: één nummer met bijdragen van het jaarlijkse congres van de Werkgroep en één nummer met een door de redactie gekozen thema. De afgelopen jaren verschenen bijvoorbeeld themanummers als: *Het Koninkrijk Holland (1806-1810)* (2006/3), *Genot in de negentiende eeuw* (2007/2), *Reizende ideeën* (2008/1), *Religie* (2008/3), *De waarde van kennis* (2009/1), *Het religieus gevoel in de negentiende eeuw* (2010/2) en *De negentiende eeuw revisited* (2012/1).

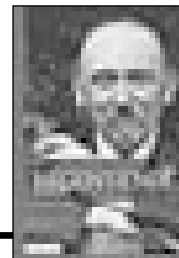
Het derde nummer van 2013 belicht als thema ‘de culturele en ideologische dominantie van Frankrijk’, en handelt onder meer over taalvaardigheid, over de relatie tussen taal en visibiliteit, taal en macht, taal en ideologie. Het Frans fungeerde in de negentiende eeuw als lingua franca in de Lage Landen, als gemeenschappelijk communicatiemiddel dus, zoals het Latijn dat eeuwenlang had gedaan, en het Engels dat tegenwoordig (sertert de Tweede Wereldoorlog) doet.

Het nummer bevat zes bijdragen. Elke Brems, Mathijs Sanders en Liselotte Vandenbussche hebben het in een algemene, inleidende bijdrage over ‘Het Frans als *lingua franca* in de Lage Landen (1800-1914)’. ‘De positie en status van het Frans in de negentiende eeuw waren onomstreden, al moest het de concurrentie dulden van vooral het Duits als wetenschapstaal,’ stellen de auteurs. ‘Ce qui n’est pas clair n’est pas français,’ zei Antoine Rivarol ooit in dat verband. De benadering in deze bundel is die van de ‘*histoire croisée*’, een begrip van M. Werner en B. Zimmermann waarmee een conceptueel raamwerk bedoeld wordt waarbij men vanuit verschillende disciplines (geschiedenis, literatuurstudie, vertaalwetenschap) naar ‘eenzelfde kruispunt’ kijkt.

Daarna volgen vijf casestudies, waarvan er vier vooral literaire thema’s behandelen. Pieter Boulogne schrijft over

‘De Rus uit Parijs. Dostojevski en de autonomie van de Nederlandse literatuur’, Dieke de Hartog en Rob van de Schoor hebben het over ‘*Een wijsgeer onder de hanebalen* (1858) van Emile Souvestre in (het) Nederland(s)’, Piet Couttenier over ‘Il parle tout simplement le français. Een merkwaardig pleidooi van Guido Gezelle voor het Frans’ en ten slotte gaat Liselotte Vandenbussche in op ‘Het Frans als doorgeefluik voor Vlaamse cultuur. Hendrik Conscience en Georges Eekhoud’.

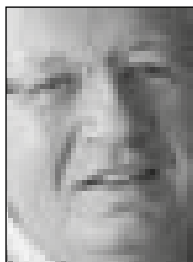
Voor de bijdrage van Guy Rooryck is (algemeen taalkundig) van belang. Hij heeft het over ‘De verloren zege van een *lingua franca*. Het Frans aan de vooravond van de negentiende eeuw’. Hij schetst daarbij de omstandigheden die ertoe geleid hebben dat het Frans de lingua franca werd in Europa (staatsinterventionisme, eigen administratieve taal, rol van de Académie Française (1635), taal van de diplomatie). Die status is een duidelijk voorbeeld van ‘*histoire croisée*’. Aan de vooravond van de negentiende eeuw had het Frans dus alles om lingua franca te blijven. De interactie tussen culturen zorgde voor die status. Rooryck toont dit aan met de analyse van twee werken uit de Verlichting: (de Franse vertaling van) Lockes *Essay concerning human understanding*, en (de Engelse vertaling van) La Mettries *L’homme machine*. Zijn conclusie luidt dat een veelheid aan cultuurtalen ‘het beste wapen [is] tegen een opgelegde eenzijdige wereldvisie die met de suprematie van een lingua franca wordt overgebracht’.

Elke Brems, Mathijs Sanders en Liselotte Vandenbussche (red.), *Het Frans als lingua franca: gevallen van *histoire croisée* in de Lage Landen, 1800-1914* (= themanummer *De Negentiende Eeuw*, 37-3, 2013). Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2013, ISBN 978 90 8704 440 4, blz. 177-256, 10 euro.

Nog een schepje wasmotrups?

HUGO BROUCKAERT

De mode in de keuken verandert sneller dan de lengte van de rokken. Dat is de reden waarom ik op deze bladzijde sinds 2009 geen culinair onderwerp meer behandeld heb. Maar nu in het Westen de grootste gastronomische revolutie plaatsvindt sinds de tomaat in de achttiende eeuw van giftige sierplant een smakelijke groente (of vrucht) geworden is, kan ik niet langer afzijdig blijven. Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen, onze boven alle verdenking verheven richtbaak voor maag en darmen, heeft onlangs een lijst van tien insecten vrijgegeven die goedgekeurd zijn voor menselijke consumptie.

We zijn natuurlijk al wat gewoon. We eten al langer slakken, oesters, inktvissen, kikkers, krabben en andere weekdieren, geleedpotigen en amfibieën. Nu komen daar onder invloed van de wereldkeuken onder meer de huiskrekel bij, de Amerikaanse treksprinkhaan, de meelworm en de rups van de zijdevlinder, die laatste ter bevordering van vlinders in de buik. Vreemd daarbij is dat het Voedselagentschap een onderscheid maakt tussen de *wasmotrups* en de *rups van de kleine wasmot*. Zijn dat categorieën als bij oesters?

Om de biefstuk-sla-frietmens (zoals ik er een ben) te overtuigen van de culinaire kwaliteiten van die krinkelende winkelende wezens is een uitgekende communicatiestrategie vereist.

De eerste stap om die griezels door onze strot te jagen, is een lijst van de insecteneters. Ze zetten hun aanbeveling tot consumptie in met een vergelijking. Garnalen smaken sinds jaar en dag naar garnalen, maar een insectenverkoper zegt: 'De Afrikaanse treksprinkhaan lijkt rauw op walnoten en gebakken op spek of kip. De meelworm smaakt rauw dan weer naar hazelnoten, warm naar pistachenootjes'.

De volgende stap is het scheppen van een nieuw woord, bij voorkeur in een vreemde taal, om de insecten in de handel te brengen. Distributiebedrijven hebben namen als *Delibugs* en *Insectables*, wat het doorslikken moet vergemakkelijken. Ze bevelen ons in hun recepten *Gefrituurde sprinkhanen in knoflookboter* en *Risotto van meelwormballetjes in filodeeg* aan.

De derde stap is het aantrekken van een sterrenchef die de insectenrecepten ontwikkelt. Daarvoor is een gerenommeerde Italiaan ingeschakeld. Hij heeft een toprestaurant (twee Michelinsterren) in Milaan en zijn naam is Carlo Cracco. Spreek de naam hardop uit en je hebt het geluid dat gefrituurde dekschildjes en krokante pootjes tussen je tanden maken.

De heer Cracco bereidt onder meer een *salade met pompoen en poeder van triobolowormen*, een *crème van zwarte rijst, tapijtkevers en koriander* en *sprinkhanen gestoofd in rode wijn*. Die noemt hij *dronken sprinkhanen*. De chef geeft ook bij elk gerecht een passend wijnadvis. Ik moet u toch even waarschuwen: tapijtkevers mogen in België nog niet verkocht worden, maar niemand kan verhinderen dat u in uw eigen tapijten op zoek gaat. Wel eerst spoelen in koud water en laten uitlekken.

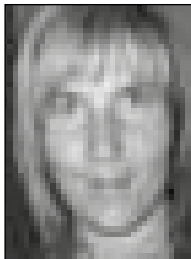
Ik moet er nog aan toevoegen dat ook voor tientallen soorten spinnen, ook al zijn dat geen insecten, heerlijke receptjes bestaan, eveneens met passende wijnen. De vogelspin, overgoten met een miereneitjessaus, is tegenwoordig erg in trek.

Ikzelf wens aan deze ongetwijfeld boeiende trend niet deel te nemen. Volgens wetenschappers krijgen we elke nacht, vooral als we met de mond open slapen, duizenden beestjes binnen, met als *top of the bill* de huisstofmijt. Voor mij volstaat dat als rantsoen om de dag door te komen. Overdag wens ik geen entomofaag te zijn, al klinkt dat woord prestigieuzer dan insectivoor.

Quiz over taal

Test uw kennis van het Nederlands

NATALIE HULSEN

I. Welk woord past voor alle woorden?

1. ... hal, ... kamp, ... evenement
2. ... meisje, ... genoot, ... commissie
3. ... scherm, ... muis, ... tafel
4. ... ramp, ... station, ... begeleider
5. ... show, ... presentator, ... programma
6. ... agenda, ... bus, ... kamp

II. Wat is het correcte verkleinwoord?

1. a) buigingetje
b) buiginkje
2. a) solderinkje
b) solderingetje
3. a) zolderingetje
b) zolderinkje
4. a) jongelinkje
b) jongelingetje
5. a) ballingetje
b) ballinkje
6. a) reëutje
b) reëuetje

III. Zoek de antoniemen bij elkaar

grillig, tegendeel, meedogenloos,
pragmatisch, corrupt, volzaam,
stoer, integer, ideologisch, assertief,
tenger, mild, regelmatig, evenbeeld

IV. Welk woord is correct gespeld?

1. a) anti-Amerikanisme
b) antiamerikanisme
2. a) naar hartenlust
b) naar hartelust
3. a) downsyndroom
b) Downsyndroom
4. a) hinkstapsprong
b) hink-stap-sprong
5. a) pre-Columbiaans
b) precolumbiaans
6. a) savooienkool
b) savooiekool

V. Voeg een woord toe en rijg de woorden aan elkaar

1. brood ... deeg
2. tafel ... wijzer
3. spoor ... wachter
4. plaats ... oefening
5. oven ... doek
6. vlees ... neus

OPLOSSINGEN

I. 1. sport / 2. kamer / 3. computer / 4. trein / 5. televisie / 6. school
II. 1b / 2a / 3a / 4b / 5b / 6a
III. pragmatisch – ideologisch, integer – corrupt, assertief – volzaam,
stoer – tenger, meedogenloos – mild, regelmatig – grillig, tegendeel –
evenbeeld
IV. 1b / 2a / 3a / 4b / 5b / 6b
V. 1. kruimel / 2. blad / 3. brug / 4. gehengen / 5. schotel / 6. haak

Besteladres: Uitgeverij UGA, Stijn Streuvelslaan 73, 8501 Heule (abonn@uga.be).
U hoeft pas te betalen als u van ons een factuur gekregen hebt.
